

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1890.   Andra Kammaren.   N:o 38.

Måndagen den 5 Maj

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Vid föredragning till en början af Kongl. Maj:ts på kammarens bord hvilande proposition till Riksdagen, angående anvisande af medel för inköp af jernvägen mellan Luleå och norska gränsen, begärdes ordet af

*Angående
remiss af
Kongl.
Maj:ts pro-
position om
inköp af
jernvägen
Luleå—nor-
ska gränsen.*

Herr Lyttkens, som yttrade: Vid remissen af Kongl. Maj:ts nädiga proposition n:o 1 yttrade hans excellens herr statsministern några ord, som jag skulle vilja kalla nära nog profetiska. Han yttrade: »huru utskottets omdöme än kommer att utfalla och huru Riksdagen i den saken kommer att besluta, är det ju gifvet, att jag alltid skall vara till freds, så vida man icke blott går ändå längre i upplåning för det antydda ändamålet och kanske till sist upplånar *hela* det erforderliga beloppet. Jag säger detta därför, att, såsom vi gamla riksdagsmän minnas, det plägar hända vid riksdagens slut, att anspråken på statsmedel komma allt tätare fram, ortintressen omhuldade, enskilda motioner bifallas, så att den sparsamhetskänsla, man vid riksdagens början lade i dagen, kommer att gifva med sig, och man då lätt nog föres in på tanken att *låna mera.*» Dessa ord synas mig verkligen hafva varit profetiska. Vi stå nu inför en sådan eventualitet. Regeringen har nemligen nu sjelf kommit och begärt att vi skola inlåta oss på ett företag af den ovissa och obestämda natur, som framlägges i Kongl. Maj:ts förevarande proposition. I denna framlägges icke huru mycket som erfordras för att få arbetet färdigt. Den framställer fråga om upptagandet af ett lån på åtskilliga millioner, men huru många millioner, som ytterligare behöfvas, innan banan blir färdigbygd till norska gränsen, det talar den icke om. Det lär icke stanna vid hvarken 20 eller 30 millioner, det lär nog uppgå till 50 millioner. Det är detta vi skola taga i öfvervägande, men den kongl. propositionen lemnar derom inga upplysningar. Ej heller om efter inköp af banan man får koncession äfven å den öfriga delen till norska gränsen, eller om denna skall stanna qvar i utländingarnes händer och blifva beroende af dessa utländingar, som aldrig bort vara med sin fot i Sverige, då det gälde ett sådant företag som detta. Icke heller innehåller den kongl. propositionen något om, hvilka de äro, som skola hafva de 250,000 kröner, som i propositionen anses erforderliga för köpets förmedling. Är det någon mellanhand mellan

Angående
remiss af
Kongl.
Maj:ts pro-
position om
inköp af
jernvägen
Luleå—nor-
ska gränsen.
(Forts.)

regeringen och bolaget eller hvem är det? Är det någon mellanhand som skall ockra derpå? Regeringen har uppgifvit att den färdigbygda banan blir så och så mycket värd, men ökar priset ytterligare.

Det är icke för att inverka på statsutskottet jag yttrat mig. Jag är fullt öfvertygad om att statsutskottet ändock tager saken alldeles tillräckligt i öfvervägande. Men jag har velat framlägga en tanke, som alltid synts mig beaktansvärd och vigtig, nemligen att icke ytterligare skuldsätta svenska staten till utlandet, att icke på de efterkommande lägga ännu flera tryckande bördor i form af annuiteter och räntor och det för sådana företag, som icke komma att medföra någon den allra minsta nytta.

Det har vid denna riksdag kommit derhän, att vi varit i stånd att göra den uppoffring för de norrländska intressena att lemna det större anslaget för fortsättande af jernvägsbyggandet i Norrland — det erhöles ju vid den gemensamma voteringen — utan att skuldsätta oss. Och jag hemställer nu till det nya systemets män, om det icke vore skäl för dem att lägga denna blomman på systemets framtid, (jag vill icke använda det ord jag hade i tankarne), *den* blomman, att de dock användt medlen så, att de icke skuldsatt landet ytterligare. Kasta vi oss in i ett företag sådant som detta nu föreslagna, så komma vi under ett tiotal af år att betungas med ständigt nya lån för att fullborda denna bana.

Mine herrar, det har förundrat mig att en man, som har en så stor och så ovanlig finansiell statsmannaförmåga, som har utfört en sådan lifsgerning som han, som skött riksgäldskontoret så som det aldrig förut blifvit skött, som lyckats att väl konvertera och begagnat tidsomständigheterna så lyckligt, att han, som bragt riksgäldskontoret och svenska statens kredit till den ståndpunkt det nu har, att han, säger jag, skall medverka att sätta oss åter ut på halisen och kasta oss må hända tillbaka till den tid, då våra obligationer gingo mot hög ränta och stor provision eller kapitalrabatt vid lånens uppgörande. Det är för att uttala dessa tankar och för att förklara att jag för min ringa del icke vill vara med om att föra oss in på ett system, som återför oss till det gamla tillståndet, som jag vid detta tillfälle begärt ordet. Hvad är det för stor brådska, som vållar att man nu i riksdagens sista stund framlägger detta förslag? Är det någon affärsspekulation, som hastigt måste afslutas? Eller hvarför icke vänta till nästa riksdag, då regeringen derigenom finge tid på sig att framlägga ett fullständigt förslag, huru saken skulle utföras, hvilka kostnader erfordrades och huru det hela skulle ordnas, i stället för att så i sista stund framlägga en proposition, som, jag vågar säga det, ehuru jag icke gerna vill klandra en så aktningvärd regering, dock med begagnande af ett lindrigt ord väl må kallas ett hastverk.

Det kan ju icke nu komma i fråga att göra något yrkande. Min mening har icke heller varit att göra det, utan endast uttala min uppfattning af saken.

Herr Danielson: Jag tror icke att någon af oss utan ett visst tungt bekymmer mottagit denna proposition och jag föreställer mig att icke heller regeringen utan bekymmer framkommit med densamma.

Men då den värde talaren nyss talade om »det nya systemet», kunde jag icke underlåta att begära ordet. Och jag undrar, många med mig lära äfven göra det, om icke just denna fråga är ett arf af det gamla systemet — om vi nu skola sätta systemen mot hvarandra. Ty vi erinra oss litet hvar, huru jag och många med mig upprepade gånger, då frågan om denna bana varit före, motarbetat de förhållanden, som nu uppstått der uppe i Norrland, men det har ändock gått som det gjort.

Men huru dessa förhållanden än må vara, är det nu så, att det icke finnes någon hvarken i Riksdagen eller i landsorten, som icke beklagar, att dessa stora rikedomar kommit i utländingarnes händer och alla önska återförvärfva desamma. Det är en så allmän önskan, att regeringen icke kunnat lemna den obeaktad, och därför har regeringen om också med tungt sinne framlagt frågan. Då den nu framkommit, hafva vi icke annat att göra än att söka rätta hvad som felats. Jag kan icke se annat än att det är en vigtig sak, att dessa stora rikedomar och denna jernväg återförvärfvas till staten eller svenske män. Det är sant att det blir dyrt och att det gäller en stor summa, men det är också stora intressen, som stå på spel. Nu har man sagt att beloppet, som i den kongl. propositionen uppgifvits, är obestämdt. Ja, det kan nog hända. Det synes emellertid mig, som om Kongl. Maj:t endast begärt hvad som är behöfligt för att inköpa banan, men icke upptagit de andra belopp, som sedermera kunna erfordras för banans fullbordande, därför att detta är beroende på hastigare åtgärder.

Hvad beträffar talet om att banan skulle byggas till norska gränsen, så har jag icke trott, att det skulle komma i fråga. Jag vill åtminstone icke vara med derom. Det skulle vara att förstöra den fördel, man just genom köpet velat vinna. Om jag instämmer i förslaget, så är det därför att det *icke* är meningen att leda banan dit, utan att göra dessa grufvor och denna jernväg till svensk egendom och få utskeppningsorter vid svenska kusten.

Här talades om mellanhänder. Den saken vill jag ej utlåta mig öfver, ty jag har ej någon kännedom derom. Men jag kan föreställa mig, att företaget kan komma att kräfva mellanhänder, liksom sådana användes, då det olyckliga förhållandet der uppe först inleddes. Ty det var ju så, då banan började byggas, att der användes mellanhänder och det, ledsamt nog, svenska.

Det som derefter den förre talaren åsyftade, då han talade om önskvärdheten af att slippa låna upp penningar, har jag ej mycket att säga om, ty i det afseendet är jag så ense med honom, som någon. Men då här föreligger förslag att lösa en fråga af stort fosterländskt intresse, kan jag icke, såsom han, uttala klander deröfver. Man får naturligtvis taga saken i ompröfning och se till, hvad som kan blifva möjligt. Men frågan är af ett stort fosterländskt intresse och jag är öfvertygad, att det är den stora, svenska allmänhetens önskan, att detta företag och de stora rikedomarne deruppe åter måtte komma i svenska händer.

I detta yttrande instämde herrar *De Laval, Lyth, Larsson* i Up-

Angående remiss af Kongl. Maj:ts proposition om inköp af jernvägen Luleå-norska gränsen.
(Forts.)

Angående remiss af Kongl. sála, *Mallmin, Ekeborgh, Redelius, Persson* i Heljebol, *Ersson* i Vestlandaholm och *Sundström*.

Maj:ts proposition om inköp af jernvägen Luleå—norska gränsen.

(Forts.)

Herr Hedin anförde: Af den kongl. propositionen framgår, att den har varit under en ganska lång tid förberedd. Då nu det oakadt propositionen kommit fram först 14 dagar före den normala tiden för Riksdagens afslutande, kunde man kanske hafva haft skäl att förvänta, att utredningen varit något mera fullständig och i öfrigt mera tillfredsställande. Men det synes af detta exempel, liksom af åtskilliga andra, att det håller på att blifva modernt att göra utredningar och förberedelser lättvindigare i samma mån, som ett förslag har en mera vidtutseende karakter eller galler större summor.

Uti det belopp, som Kongl. Maj:t föreslår att betala jernvägens nuvarande egare, ingår en summa af 350,000 kronor för den sträcka af 20 kilometer, som går vesterut från Gellivara station. Om kammarens ledamöter behagade observera hvad som står på midten af nionde sidan i den kongl. propositionen, så skola de finna, att denna uppskattning synes vara gjord rent af på måfå. Det heter nemligen:

»Hvad angår värdet af de arbeten, som blifvit utförda vester om Gellivara station på en längd, enligt Sundbergs uppgift, af 20 kilometer, räknadt från vexeln till sidospåret till Malnberget, har Sundberg, på grund af det resultat, som uppskattningen af nuvarande värdet af jernvägen Luleå—Gellivara lemnat, uppskattat dessa arbeten till 17,500 kronor för kilometer.» Det vill säga: han har icke der verkställt detaljundersökningar, icke direkt uppskattat, hvad den anläggningen är värd, utan, så vida jag förstår ordalagen, måste de betyda, att han utgått från den förutsättningen, att anläggningen här är af samma beskaffenhet, som der, hvarest han undersökt den, och efter den senares värde har han antagit en summa af 17,500 kronor för kilometer. Men det är tydligt, att detta antagande under sådana förhållanden kan sväfvä i luften. När det handlar om ett så pass betydligt belopp som 350,000 kronor, och då man uppenbarligen haft tillräckligt god tid på sig, synes det, som om vi bort kunna få veta, hvad denna del af anläggningen verkligen är värd, i stället för att få lösa och på måfå framkastade antaganden om ett värde af 350,000 kronor.

På sid. 11 i den kongl. propositionen anföras trenne skäl för det oväntade förslag, som man finner i den kongl. propositionen, att Riksdagen skulle med ett högst betydligt belopp utöfver det af bandirektören Sundberg uppskattade verkliga värdet betala jernvägen.

Såsom det första skälet angifves, att distriktschefen majoren Lindeqvist vitsordat, att »åtskilliga arbeten blifvit utförda, sedan Sundbergs uppskattning verkställdes». Sundbergs undersökning egde rum i september 1889 och Lindeqvists efterbesigtning, om jag så får säga, i november månad samma år. Från november 1889 till maj 1890 borde det val ha varit möjligt, att få veta hvad verkliga värdet af dessa så kallade förbättringar kan vara, hvilka skulle höja beloppet af den värderingssumma, som Sundberg funnit vara den rätta. När nemligen dessa förbättringar anföras såsom ett af skälen, hvarför Riksdagen skulle med omkring 1 million mer än det af Sundberg

antagna verkliga värdet betala banan, så vore det icke för mycket att få veta: »Hvad betyda dessa förbättringar, uttryckta i penningar?»

Det andra skälet, hvarför Riksdagen skulle med 1 million mer än uppskattningsvärdet inköpa banan, är, att »de summor, som blifvit nedlagda på företaget, högst betydligt öfverstiga nyssnämnda belopp». Ja, vore detta en riktig grundsats, så borde den väl äfven göra sig gällande i den dagliga handeln och vandeln, vara vedertagen i privatlifvet till förmån för den, som har något att sälja, som råkat gå ned i värde, så att köparen skulle finna sig förpligtigad att betala honom, så att han kunde finna sig tillfredsstäld. Men eljest finner jag icke den allra ringaste reson i att staten sålunda skall godtgöra den förlust, banans egare gjort, utöfver det verkliga värdet af det, som de vilja försälja.

Slutligen anföres såsom tredje skäl för den öfverbetalning med 1 million, som här föreslagits, att jernvägsbolaget »genom banans försäljning komme att förlora» sitt tillstånd till uteslutande bearbetning af grufvorna vid Gellivara. Detta är ett mindre lyckligt valdt uttryck. När Kongl. Maj:t besluter sig för att göra, hvad, såsom jag nästan förmodar, att Kongl. Maj:t i denna dag har rätt att göra, nemligen att i vederbörlig form förklara att koncessionen är förverkad, då har ock jernvägsbolagets kontrakt med Gellivara aktiebolag till all sin betydelse förfallit. Om staten sedermera inköper banan, så lär den väl dermed komma att göra bolaget eller alla dess fordrings-egare en ganska stor tjenst. Men icke lär man kunna säga, att staten skall öfverbetala banan, därför att bolaget i och med köpet förlorar rätten till bearbetande af grufvorna, ty den rätten försvinner med förklarandet om koncessionens förverkande. Den åtgärden synes mig vara den enda, som det för närvarande från regeringens sida varit skäl att vidtaga eller afbida. Sedermera kan det blifva lämpligare tillfälle att tala om inköp af banan.

Herr Kilman: Vid remissen af denna proposition vågar jag fästa kammarens uppmärksamhet derpå, att resultatet af ett bifall till propositionen skulle blifva, att staten endast komme att öfvertaga banan, sådan den för närvarande är, men deremot skulle gå miste om alla inmutningssedlarne, i hvilka sjelfva det egentliga värdet ligger. Resultatet blefve sålunda endast, att man skänkte Gellivara aktiebolag tillbaka dessa ovärderliga mutsedlar och bringade dem hjälp till att för billigt pris få sin malm förd ned till kusten. Detta blefve en gifven följd af ett statens inköp af banan.

Jag vågar sålunda fästa kammarens uppmärksamhet på det både rättvisa, rimliga och nödvändiga i, att staten äfven får öfvertaga de mutsedlar, som nu äro i engelsmännens händer, hvartill naturligtvis erfordras, att Gellivara aktiebolag ger sitt samtycke till en dylik öfverlåtelse. I annat fall har man ju endast hjälpt några få personer, som till följd af vår orimliga gruflagstiftning ha kunnat göra till sin enskilda egendom ett jernberg, som i 100-tals år varit känt, och som på statens bekostnad blifvit undersökt. Genom att deremot uppställa till vilkor för köpet, att mutsedlarne äfven skulle tillfalla staten, skulle man naturligtvis göra staten till rättsinnehafvare ej blott

Angående remiss af Kongl. Maj:ts proposition om inköp af jernvägen Luleå—norska gränsen.
(Forts.)

Angående
remiss af
Kongl.
Maj:ts pro-
position om
inköp af
jernvägen
Luleå—nor-
ska gränsen.

(Forts.)

vis à vis jernvägen, utan äfven vis à vis grufvorna. Sedermera skulle staten kunna försälja dessa mutsedlar åt ett stort nationellt bolag, som för dem helt visst skulle betala mycket mera, än hvad banan kostar. Då vore något vunnet med saken: Nu kommer man blott att hjälpa öfverstelöjtnant Bergman och några andra enskilda personer att för billigt pris få sin malm till kusten. Och för detta skulle staten nu offra 13 millioner!

Jag vågar därför fästa kammarens och utskottets uppmärksamhet på nödvändigheten af att såsom uttryckligt vilkor för antagande af Kongl. Maj:ts proposition bestämma, att regeringen träffar uppgörelse med Gellivarabolaget, att det godkänner öfverlåtelsen på staten af alla dessa mutsedlar med samna skyldigheter och rättigheter, som det engelska bolaget har.

Herr *Bruse* instämde med herr *Kilman*.

Herr *Lyttkens*: Jag vill icke tvista med den ärade representanten från Öland om hvem som ursprungligen bär skulden till att man öfverlemnadt åt utlänningar att bygga banor här i Sverige, ty det är onekligt, att den metoden pågick redan under det gamla systemet, och vi hafva så många sorgliga erfarenheter i den vägen, att man väl kan påstå, att det var ett stort fel af den dåvarande styrelsen att meddela utlänningar sådana rättigheter utan att betänka följderna. Vi behöfva blott erinra oss Oskarshamns—Nässjö och Nässjö—Halmstads jernvägar förutom många andra sorgliga exempel, och så hafva vi nu fått den här. Det är onekligen af stor vigt att få denna bana i vår egen hand, men icke är frågan af så brådslande natur, att den icke kan anstå ett år, så att man hinner noggrant pröfva den.

Talaren från Öland sade, att regeringens afsigt icke var att bygga banan längre än till Gellivara. Ja, han är naturligtvis invigd i regeringens tankar, men jag, som blott har den kongl. propositionen att följa, kan icke se annat än att det är fråga om att draga fram banan ända till Norge, ty för inköp af denna bana åberopas äfven strategiska skäl. Jag kan dock icke förstå, hvad det skulle vara för strategiskt ändamål med att hafva en liten bana mellan Luleå och Gellivara ty icke kan man väl vilja komma med någon armé upp till Gellivara, utan meningen vore väl att kunna få trupper fram tvärs öfver hela landet, så att, då man talar om strategiska skäl, kan jag icke fatta annat än att afsigten är att bygga hela banan färdig ända fram till norska gränsen. Jag vill dock som sagdt icke tvista härom med den ärade representanten, som antagligen fått närmare upplysningar, än jag kunnat inhemta af den kongl. propositionen, men skall då den biten från norska gränsen till Öfoten stanna qvar hos det engelska bolaget, och skola, såsom herr *Kilman* påpekat, de som nu hafva inmutningsrätten fortfarande blifva i besittning deraf? Ja, icke för att jag för min del missunnar dem att blifva millionärer på denna affär, men staten bör se opp, att den icke öfverbetalar banan, och huru värderik den än må vara för svenska staten, så tål dock denna fråga att uppskjutas, tills vi hinna pröfva den bättre och få en kongl. proposition, som uttalar hvad som verkligen är meningen. Jag erkän-

ner villigt att det icke är det nya systemets män, som äro orsak till att utländingar kommit in i landet, men det ankommer nu på detta systems män, hvilka nu hafva väldet, att bestämma, om detta förslag skall gå igenom och vi sålunda skola kasta oss in på en ny skuldsättning af en sådan omfattning.

Herr Danielson: Jag blef nödsakad att begära ordet, då den siste talaren tillade mig att hafva yttrat, att det vore regeringens mening att icke bygga längre än till Gellivara. Jag har icke uttalat mig på det sättet utan endast yttrat, att det var *min enskilda mening*, att man icke borde bygga längre än dit och låta denna jernväg blifva en svensk jernväg för att förmedla samfärdseln ner till svenska kusten.

Jag har icke talat om jernvägens betydelse i strategiskt hänseende, ty den tror jag blir ganska ringa, utan uteslutande fäst mig vid dess betydelse för brytningen af vår jernmalm och för dess utförande i marknaden, och ur denna synpunkt tycker jag, att jernvägen icke bör gå fram till norska gränsen utan stanna ett bra stycke hitom, ty endast i det fallet blir banan till gagn för våra svenska näringar, och jag ber att få förklara, att det endast varit i det syfte, som jag uttalat mig för förslaget.

Jag kan icke förstå, att det ligger något tvetydigt uti hvad regeringen sagt, att vi skola förvärfva oss rätt till det, som ligger inom Sveriges gränser, ty längre kunna naturligtvis icke våra intressen sträcka sig, och lyckas vi återförvärfva rätten att få fritt råda öfver banans byggande på svenskt område, så må norrmännen sköta sig bäst de kunna.

Nu har en talare omnämnt, att koncessionen är förverkad. Ja, troligen kommer det nog att blifva så, att det nuvarande bolaget icke kan fullgöra sina åtaganden, men äfven om det skulle gå på det sättet, kunna vi icke tillägna oss bolagets egendom utan ersättning. Svenska staten kan icke taga bolagets egendom och allt arbete som blifvit nedlagdt på jernvägen utan särskild betalning, men väl kan staten möjligen lägga en annan jernväg bredvid den gamla. Nu gäller frågan egentligen, om det anses lämpligare att nu passa på tillfället eller vänta ett år, och derom lär väl utskottet säga sin mening i första hand och sedan Riksdagen.

Den siste talaren erkände öppet, att det var under det gamla systemet, som dessa förhållanden tillkommit, och jag är honom tacksam för detta erkännande, men då återstår icke annat än att tillämpa den gamla sanningen, som ofta uttalas, att långa år få gälda, hvad stunden brutit.

Herr Collander: Ehuru man kan beklaga, att denna fråga onekligen framkommit så sent under riksdagen, att tiden för att pröfva densamma blir knapp, så kan man dock icke annat än glädja sig öfver, att nu utsigt finnes att rätta ett begånget misstag. Mig synes det vara en fråga af stor innebörd för Sverige att kunna förvärfva denna jernväg, ty den största faran under nuvarande förhållanden är, att mäktiga utländska intressen der fått fast fot, hvilket lätt

Angående
remiss af
Kongl.
Maj:ts pro-
position om
inköp af
jernvägen
Luleå—nor-
ska gränsen.
(Forts.)

Angående
remiss af
Kongl.
Maj:ts pro-
position om
inköp af
jernvägen
Luleå—nor-
ska gränsen.
(Forts.)

kan framkalla förvecklingar i framtiden, i synnerhet om företaget skulle råka i händerna på sådana, som möjligen önskade att komma i konflikt med oss. Det är alltid af vigt att kunna taga en gifven förlust genast i stället för att uppskjuta frågan i förhoppning att få förlusten förminskad, ty den blifver då i regeln mycket större. Jag anser därför att det är af vigt att nu taga i håll med denna sak, och statsutskottet kommer nog att både pröfva alla befintliga skäl och se till om frågan är i det skick, att den kan lösas redan nu. Om icke det är möjligt, få vi väl uppskjuta den, men jag måste med glädje helsa, att frågan blifvit nu bragt å bane.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, hänvisades den kongl. propositionen jemte de i anledning af densamma nu afgifna yttranden till statsutskottet.

§ 2.

Föredrogos och bordlades för andra gången:
konstitutionsutskottets utlåtanden n:is 13 och 14; samt
statsutskottets utlåtanden n:is 10 b, 61 och 62.

§ 3.

Efter föredragning vidare af statsutskottets memorial, n:o 63, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande Kongl. Maj:ts proposition angående uppförande af ett kasernetablissemant i Jemtland för en artillerivision, lades detsamma till handlingarne.

§ 4.

Föredrogos men blefvo ånyo bordlagda:
sammansatta stats-, banko- och lagutskottets utlåtande n:o 3;
och
lagutskottets utlåtande n:o 50.

§ 5.

Efter föredragning af Första Kammarens protokollsutdrag, n:o 196, innefattande delgifning af bemälda kammares beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 6, i anledning af väckt motion angående inskränkning i den rätt till försäljning af maldrycker, som tillkommer tillverkare af sådana drycker beslöt Andra Kammaren hänvisa detta ärende till behandling af kammarens tillfälliga utskott n:o 2.

§ 6.

Herr talmannen anmälde härefter till fortsatt föredragning särskilda utskottets för behandling af förslag angående ändrade bestäm-

melser med afseende på de allmänna läroverken och pedagogierna utlåtande n:o 1.

I ordningen förekom

Punkten 4.

*Angående
införande af
termins-
avgifter.*

Kongl. Maj:t hade föreslagit, »att lärjungarne vid de allmänna läroverken må från och med vårterminen 1891, utom förut bestämda avgifter, åläggas en terminlig, till statsverket ingående afgift till belopp af 20 kronor för lärjunge i fjerde och femte klassen samt af 30 kronor för lärjunge i sjette och sjunde klassen, dock med den inskränkning, att lärjunge, som intagits i den afdelning af Jakobs läroverk, der olika årsklasser undervisas tillsammans, må befrias från all terminsavgift, samt att, enligt de närmare bestämmelser, som af Kongl. Maj:t i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angifna grunder fastställas, medellösa lärjungar till högst femton procent och mindre bemedlade till högst tjugu procent af hela närvarande lärjungeantalet må kunna befrias, de medellöse från afgiftens hela och de mindre bemedlade från dess halfva belopp».

Ändring i detta Kongl. Maj:ts förslag hade ifrågasatts af herr *M. Dahn*, som i förra delen af sin motion (n:o 210 inom Andra Kammaren) föreslagit, »att Riksdagen vidtager sådana ändringar i Kongl. Maj:ts proposition n:o 17, i hvad den afser de allmänna läroverkens organisation, kommunernas bidrag, aflöningar och *terminsavgifter*, att de nu utgående anslagen till elementarläroverken och pedagogierna ej må, vid omorganisationen af dessa läroverk, ökas utöfver sina nuvarande belopp på annat sätt än medelst enskilda kommuners bidrag och terminsavgifter».

Under föreliggande punkt hemstälde nu utskottet »att Riksdagen må på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts förslag samt herr Dahns motion, i hvad den angår ändring i Kongl. Maj:ts förslag i fråga om terminsavgifter,

att lärjungarne vid de allmänna läroverken må från och med vårterminen 1891, utom förut bestämda avgifter, åläggas en terminlig, till statsverket ingående afgift till belopp af 10 kronor för lärjunge i första, andra och tredje klassen, af 20 kronor för lärjunge i fjerde och femte klassen samt af 30 kronor för lärjunge i sjette och sjunde klassen, dock med den inskränkning, att lärjunge, som intagits i den afdelning af Jakobs läroverk, der olika årsklasser undervisas tillsammans, må befrias från all terminsavgift, samt att, enligt de närmare bestämmelser, som af Kongl. Maj:t i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angifna grunder fastställas, medellösa lärjungar till högst femton procent och mindre bemedlade till högst tjugu procent af hela närvarande lärjungeantalet må kunna befrias, de medellöse från afgiftens hela och de mindre bemedlade från dess halfva belopp;

börande dock den nämnd, som har att upprätta förslag å de lärjungar, som i de högre femklassiga läroverken skola komma i åtnju-

Angående
införande af
termins-
afgifter.
(Forts.)

tande af befrielse, bestå af läroverkets rektor såsom ordförande, klassföreståndaren för den klass eller afdelning, som frågan i hvarje fall gäller, samt en af läroverksstadens kommunalstyrelse och två af vederbörande landsting valde ledamöter».

Vid punkten funnos fogade reservationer af herrar *A. N. Sundberg*, *C. H. Lundström* och *S. J. Kardell*, hvilka på de af statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 anförda grunder yrkat,

att till statsverket ingående terminsafgifter icke må åläggas lärjungarne i de allmänna läroverkens tre nedersta klasser;

samt af herr *P. Andersson* i Högkil, som yrkat afslag å utskottets hemställan i denna punkt.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af

Herr Andersson i Högkil som yttrade: Då jag är öfvertygad, att detta utskottets förslag icke skulle lända till gagn för undervisningsväsendet utan till skada, har jag såsom ledamot af utskottet ansett mig böra tillkännagifva detta och afgifva min reservation.

Jag skall icke inlåta mig på någon vidlyftig kritik af utskottets motivering eller rättare sagdt af hvad utskottet i detta betänkande låtit trycka i stället för motivering, men jag skall tillåta mig påpeka, att utskottet icke anfört ett enda giltigt skäl för sitt förslag. Hela innebörden häraf är, att utskottet vill vinna ett mål, nemligen ökning af lärarecorpens löner och pensioner; medlet härtill är kunskapskatten, och ändamålet har fått helga medlet. Det förefaller mig märkligt, att nu, då statsinkomsterna äro rikliga, då Kongl. Maj:t tillsatt en öfverskottskomité, då man inom Riksdagen motionerar om statsöfverskottens användande till betalning af Sveriges utländska skuld och då, såsom en talare på bohslänsbänken år 1888 yttrade, Riksdagen har skapat ökade statsinkomster till belopp af 11 à 12 millioner, vilja skaffa ytterligare 2 à 300,000 genom en ny skatt, lagd på Sveriges studerande ungdom. Hvadan kommer då denna, jag tvekar icke att uttala det, nästan fiendtliga stämning mot den högre undervisningen i vårt land? Jag har icke kunnat finna något tillfredsställande svar på denna fråga, men en af hufvudstadens större tidningar innehöll nyligen efter en tysk tidning några utdrag ur en artikel om preussare af första och andra klass.

Der heter bland annat, att »de lägre klassernas barn genom arten af sin bildning skola vara utestängda från täflan om den ledande ställningen i samhället och hänvisade till att ständigt stanna i andra ledet». Och vidare: »En gradering af folket i andligt afseende är oundgänglig; blott en sådan kan åstadkomma, att de mindre bildade klasserna underordna sig de högre bildade. Utan att det obildade flertalet underordnar sig det bildade mindretalet kan ingen stat bestå i längden. På dessa förhållanden böra undervisningsorganisationerna vara beräknade.» »Kan man säga tydligare, yttrar den nämnda tidnin-

gen, att man vill göra undervisningsväsendet till ett medel i kampen för sina klassintressen.»

Jag vill ingalunda påstå, att utskottet velat göra undervisningsväsendet hos oss till ett medel för klassintresset. Långt derifrån. Tvärt om vill jag gerna antaga, att det icke varit utskottets mening, lika litet som att befästa klyftan mellan svenskar af »första och andra klassen». Men när man jemför dessa sträfvanden i Preussen med de försök, som nu göras hos oss att undantränga den lägre klassen från den högre undervisningen och dermed förknippade förmåner, är det åtminstone en händelse, som ser ut som en tanke. Att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet aldrig har hyst den ringaste tanke på att göra undervisningsväsendet till ett medel i kampen för klassintressena, derom är jag öfvertygad. Jag vet, att han redan år 1882 inom Riksdagens Första Kammare uttalade stora betänkligheter mot den då föreslagna beskattningen. Utaf hans yttrande så väl till statsrådsprotokollet som under debatten i denna kammare förliden lördag har jag dragit den slutsatsen, att han ännu hyser betänkligheter. Just detta har ytterligare stärkt mig i öfvertygelsen derom, att den ifrågavarande åtgärden icke är till nytta, en öfvertygelse som jag för resten hyst allt sedan jag 1882 inom denna kammare röstade för afslag på den då äskade skatten.

Nu är det fråga om att förbättra undervisningsväsendet — så påstår man åtminstone. För den skull skall man inskränka antalet af läroverk och förse dem med flere och högre aflönade lärare. Då skall man, säges det, äfven få skickligare lärare. Men samtidigt vill man försvåra tillträdet till läroverken. Man vill delvis rent af stänga dörrarne till läroverkens salar. Jag vill icke vara med om en så reaktionär åtgärd. Sverige har i århundraden kunnat undvara denna skatt, och det har ländt landet till gagn och heder. Vi kunna ännu åtminstone undvara densamma.

När frågan om anslag till de fria konsternas akademi diskuterades i denna kammare, framhölls från statsrådsbänken, huru många som, tack vare den undervisning de erhållit vid akademien, kommit i tillfälle att gagna och hedra fäderneslandet. Men ojemförligt flere äro de, som tack vare den nästan kostnadsfria undervisningen vid de allmänna läroverken kunnat arbeta sig fram på studiebanan och derigenom satts i tillfälle att på alla områden gagna fäderneslandet och i främmande länder hedra det svenska namnet.

Af uppriktigt intresse för undervisningsväsendet anhåller jag, herr talman, om afslag på utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde herrar *Svenson* i Edum, *Broström* och *Svensson* i Karlskrona.

Vidare anförde:

Herr Kardell: Jag har instämt i den reservation, som afgifvits af herrar Sundberg och Lundström mot påläggandet af till statsverket ingående terminsavgifter på lärjungarne i de allmänna läroverkens tre lägsta klasser eller, — hvad som är det samma — till för-

Angående
införande af
termins-
avgifter.
(Forts.)

Angående
införande af
termins-
afgifter.
(Forts.)

mån för den kongl. propositionen; och då denna reservation antagits af Första Kammaren, ber jag få påyrka, att äfven denna kammare måtte antaga densamma.

Vi hafva uti reservationen åberopat oss på de grunder, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet anfört i sitt yttrande till statsrådsprotokollet af den 7 februari 1890. Det heter der, att »den kontanta utgift, som en sådan förhöjning komme att medföra, säkerligen skulle hindra mången väl begåfvad men fattig gosse från inträde i skolan och sålunda betaga honom tillfälle att der visa, hvad han dugde till, och att mången skulle deraf tvingas att utgå i det praktiska lifvet utan de kunskaper, han i allmänna läroverkets lägre klasser lätt kunnat vinna och i sin följande verksamhet utan tvifvel mer än en gång komme att sakna». Det förefaller mig, som om dessa grunder, som herr statsrådet anfört, vore mycket tungt vägande och af beskaffenhet att näppeligen kunna vederläggas. Men det är något, som utskottets majoritet icke ansett vara förhållandet. Den tycker t. ex., att den afgift af 10 kronor i terminen, hvarom här är fråga, är så ringa eller låg, att litet hvar gerna bör kunna erlägga densamma. Ja väl, om det blott vore fråga om den afgiften. Men det finnes redan nu en afgift af omkring 15 kronor i terminen, som skall ingå till läroverkskassorna. Terminsavgifterna för hvarje lärjunge i de tre lägsta klasserna skulle således uppgå till 25 kronor och sammanlagda afgifterna för ett år till 50 kronor. Det är en ganska betydande afgift och af den beskaffenhet, att man väl skulle kunna tänka sig, att den skulle hindra mången begåfvad, men fattig yngling från att inträda i läroverket.

Utskottets majoritet talar vidare om den befrielse från terminsavgiften, som under vissa förhållanden kunde medgifvas. Men ett af hufvudvilkoren för en sådan befrielse är ju, att lärjungen i fråga ådagalagt flit i skolan och anlag för studier. Huru skall man nu kunna döma derom genast vid eller omedelbart efter ankomsten till läroverket? — Jag må säga, att jag under vanliga förhållanden skulle hafva instämt i den af herr Andersson i Högkil afgifna reservationen. Ty jag fruktar högeligen för dessa terminsavgifter i allmänhet. Jag befarar, att de skola verka menligt för den så nyttiga ståndscirkulationen i vårt land, att de skola bidra i sin mån att hämma det tillförande till de ledande klasserna utaf friska krafter från de djupa samhällslagren, som — tack vare den omständigheten, att undervisningen varit kostnadsfri — pågått i vårt land oafbrutet i mer än två och ett halft sekel till gagn för vårt samhälle i socialt och politiskt hänseende. Ja, det skulle kunna hända, att dessa terminsavgifter skulle bidra till att skapa en ärftlig klasskildnad, som icke nu förefinnes, och att den bildning, som de allmänna läroverken åsyfta att gifva, skulle kunna blifva ett slags monopol eller nytt privilegium för förmögenheten, som den hittills har saknat.

Nu heter det visserligen, att några procent utaf lärjungarne skulle kunna befrias från terminsavgifterna. Antalet utaf dessa lärjungar måste dock stå i bestämdt förhållande till antalet utaf dem, som gå i skolan och betala full terminsavgift, och under vissa förhållanden skulle antalet af dessa kunna nedgå betydligt. I så fall skulle till-

trädet till läroverken ytterligare försvåras för de obemedlade. Jag ber vidare att få anmärka, att dessa terminsavgifter i första rummet komma att trycka den stora mängden utaf medborgare, som — utan att egentligen kunna kallas vare sig fattiga eller förmögna — utgöra medelklassen. Men jag vill dock icke förorda bifall till herr Anderssons i Högkil reservation på grund deraf, att Riksdagen redan vid flera tillfällen uppstått dylika terminsavgifters påläggande såsom ett nödvändigt villkor för genomförande af en nödig reform af de allmänna läroverken och i synnerhet för en välbehöflig lönereglering för lärarne, och jag anser att det skulle vara obilligt, om lärarne skulle på sätt och vis bekosta en del af undervisningen för lärjungarne. På den grunden vill jag nu, på det att det onda må blifva så ringa som möjligt, hemställa om bifall till Kongl. Maj:ts proposition — dock med ett tillägg. Då det nemligen torde vara nödigt att skaffa sig garanti för, att dessa terminsavgifter icke beslutas, för den händelse ingen lönereglering kommer till stånd, så torde försigtigheten fordra, att man inskjuter ett tillägg i resolutionen på samma sätt som det skett i Första Kammaren. Jag ber således få yrka, att början af utskottets »kläm» måtte få följande lydelse: »att Riksdagen — med villkor att den af utskottet föreslagna aflönning för lärarne vid de allmänna läroverken fastställes — må på det sätt bifalla» o. s. v. Dessa ord skulle jag vilja hafva inskjutna för säkerhetens skull, på det de i sig så förhatliga terminsavgifterna åtminstone icke måtte införas, om icke löneregleringen kommer till stånd. För öfrigt ber jag få hemställa om bifall till den af mig afgifna reservationen.

*Angående
införande af
termins-
avgifter.
(Forts.)*

Herr Nilson i Lidköping: I likhet med reservanten herr Andersson i Högkil skulle jag helst önska afslag på hela denna punkt angående ökade terminsavgifter. Det har alltid utgjort vårt lands stolthet och berömmelse, att hvarje svensk medborgares barn varit berättigade till fri undervisning i statens skolor. Från denna vackra, sant demokratiska tanke och grundsats böra vi icke utan särdeles tvingande skäl afvika. Men några sådana tvingande skäl tror jag icke kunna anses för närvarande vara för handen. Har staten allt hitintills under vida hårdare tider och med vida knappare tillgångar haft råd att bekosta fri undervisning, så tror jag, att den står ut dermed äfven fortfarande. Det kan invändas, att man redan för länge sedan frångått principen om fri undervisning genom påläggandet af de nuvarande terminsavgifterna. Ja, det är sant. Men det är dock härvid att märka, att dessa avgifter stanna vid läroverken och äro afsedda att användas dels till inköp af sådan materiel, som lärjungarne i och för undervisningen behöfva, dels för att bygga och underhålla de lokaler, i hvilka undervisningen meddelas dem. Men den afgift, som nu ifrågasättes, den skall ingå till statskassan och användas för lärarnes aflönande. Detta är en stor skilnad. Hvarje rektor och medlem af ett läroverkskollegium känner ganska väl till, att den redan befintliga terminsavgiften för ett mycket stort antal målsmän är mycket betungande. I många landsortsstäder bestå lärjungarne till öfvervägande del af söner till arbetare, små tomtegar, handverkare och andra mindre näringsidkare, hvilka, utan att kunna sägas

Angående
införande af
termins-
avgifter.
(Forts.)

vara medellösa, eller knappt mindre bemedlade, dock stå denna för-
mogenhetsgräns mycket nära och icke utan största sträfsamhet, spar-
samhet och försakelse kunna taga sig fram och bereda sina barn
tillfälle att begagna sig af elementarundervisning i skolorna. Af egen
erfarenhet vet jag, att lärjungarne inom denna kategori utgöra ofta
mera än 50 % af hela lärjungeantalet. Älloggandet för rektor och
lärarekollegium att upptaga och pröfva alla anmälningar om nedsätt-
ning i eller befrielse från afgiften till läroverkets kassor, är för dem
högst odiöst och ådrager dem icke sällan mycket obehag från måls-
männens sida; och värre skall det bli, om nu tillkomma ytterligare
betydligt ökade avgifter, från hvilka befrielse eller lindring omöjlig
kan medgifvas åt alla dem, som anse sig derpå hafva befogade an-
språk.

Det är icke heller rätt förenligt med rektors och lärares egent-
liga kall att, vare sig med eller utan af kommunen utsedde besittare,
sitta såsom taxeringsnämnd och sjelfva beskatta sina lärjungar. Jag
inser dock å andra sidan, att detta svårligen låter sig ändra, så länge
terminsavgifter skola utgå.

Såsom jag från början har sagt, skulle jag helst vilja, att de nu
föreslagna nya terminsavgifterna icke måtte fastställas för någon af
läroverkens klasser; men då jag väl inser, att ett yrkande i sådan
riktning icke har någon utsigt till framgång, så skall jag endast yrka,
att undervisningen i läroverkens tre nedersta klasser dock må blifva
avgiftsfri. Ett sådant beslut är redan fattadt i medkammaren och
jag hoppas, att äfven denna kammare måtte derom förena sig.

Således yrkar jag bifall till Kongl. Maj:ts förslag, dock med det
tillägg, som blifvit gjort af den nästföregående talaren.

Herr Redelius: För min ringa del skall jag be att få yrka
afslag å punkten, och jag skall be att få med några ord angifva skä-
len derför, nämligen först och främst att det ändamål, för hvilket
dessa förhöjda terminsavgifter föreslås, kan vinnas utan denna förhöj-
ning, hvilket jag också tror mig hafva visat i mitt anförande här i
lördags. Vidare ber jag att få säga några ord om utskottets yttrande
å sid. 22, der det heter att enligt utskottets åsigt kan det äfven
anses rätt och skäligt, att personer, som befinna sig i den ekonomi-
ska ställning, att de kunna bekosta eller i allt fall bidraga till utgif-
terna för sina barns undervisning, icke erhålla denna undervisning så
godt som för intet af staten. Det är sant att staten fordrar en gan-
ska ringa afgift för den undervisning, som den består; men deraf
följer icke, att denna undervisning icke skulle kosta föräldrarna någon-
ting. Jag skulle kunna visa mera än ett fall, der en familjefader
under en lång följd af år ända till 12 à 13 år för sina söners uppe-
hälle vid skolan betalt ut en kontant årlig utgift af 2,000 kronor.
Jag ber att få nämna detta såsom ett motskäl mot den åsigten, att
undervisningen skulle vara alldeles fri från kostnader. Detta gäller,
om familjefadern bor på landet. För stadsbon ställer sig saken natur-
ligtvis helt annorlunda. För det tredje vill jag fästa uppmärksam-
heten derå, att den föreslagna förhöjningen är riktad mot de fatti-
gare ynglingarne i syfte att förhindra deras inträde i skolan. Derom

har emellertid herr Kardell yttrat sig. Utskottet säger att genom bestämmandet af en högre afgift vunnas den ur så väl allmän som enskild synpunkt beaktansvärda fördelen, att ej allt för många ynglingar lockas in på den mödosamma studiebanan eller frestas till att för länge fortsätta sin skolgång utan att därför hafva tillräckliga anlag, eller i längden kunna bära de uppoftningar, som dermed äro förenade, om de skola vinna verklig eller för staten afsevärd förkoffran i bildning. Tydligt är således hugget rigtadt mot den fattige och det hjälper föga, om man undantager 15 %. Vidare är hugget rigtadt mot medelklassen, som hvarken kan anses rik eller fattig. Här föreslås visserligen 20 % till befrielse; men afgiften är i allt fall ganska betydlig, hvartill kommer att medelklassen är ganska talrik i jemförelse med öfriga klasser, som skola betala full afgift. Sistnämnda klasser skulle derigenom i sjelfva verket få ett slags monopol på undervisningen sig tilldeladt; ty dessa förhöjda afgifter komma helt naturligt att framkalla ett slags klasskillnad, och de komma att peka hän på bildande af ett undervisningsmonopol för den rike, under det att af detta monopol endast nådesmulor komma att tillfalla den fattige.

*Angående
införande af
termins-
avgifter.
(Forts.)*

Vidare äro dessa höjda terminsavgifter egnade att verka söndring mellan stads- och landbefolkningen.

Slutligen har samundervisningens införande vid Jakobs läroverk åberopats såsom skäl för att befria lärjungarne, som bevista detta läroverk, från förhöjda terminsavgifter. Skulle emellertid denna omständighet få gälla såsom skäl för befrielse i nämnda afseende, så borde också samma skäl få tillämpas på sådana fyra- à femklassiga läroverk, för hvilka man föreslagit samundervisning. I detta hänseende förefinnes således ingen konsekvens, ingen öfverensstämmelse.

Till sist ber jag att få fästa uppmärksamheten på samhällslagens omsättning. Det går så till, att från samhällets lägsta lager höja sig enskilda individer upp till de allra högsta lagren i samhället och hålla sig der en tid bortåt, men deras efterkommande kunna ej hålla sig kvar af brist på duglighet och energi, samt sjunka tillbaka, medan under tiden andra samhällslager tränga sig upp. Detta hör nu till samhällsutvecklingens rigtiga gång. Jag har velat omnämna detta sakförhållande, som väl icke torde böra lemnas utan afseende, när man står i begrepp att genom tvångsåtgärder hindra denna naturliga cirkulation.

Af alla de skäl, som jag nu påpekat och andragit ber jag att få yrka rent afslag å den föredragna punkten.

Herr Bergman: Staten ålägger hvart enda barn, gosse eller flicka, att inhemta ett visst mått af vetande. Detta gör staten dels för uppnående af sitt eget ändamål och dels för de särskilda individernas egen skull. Detta kunskapsmått, som är ålagdt hvarje svensk medborgare att inhemta, meddelas i de öfver hela landet förlagda folkskolorna. Under sådana förhållanden att hvar och en, rik eller fattig, mera eller mindre välburgen, måste lära sig ett visst kunskapsmått, ligge det i sakens natur att detsamma måste meddelas utan särskild kostnad för barnen eller föräldrarne. Hvad som går derutöfver är en särskild förmån, som tillkommer några vissa. Men om jag har

Angående införande af termins-afgifter. (Forts.)

någon särskild förmån eller vissa friheter framför andra, så måste väl detta köpas med någon deremot svarande uppoffring. Nu säger man att dessa afgifter, hvarom här är fråga, äro så att säga rigtade mot den fattige, mot medelklassen och afsedda till förmån för de mera bemedlade i samhället. Det motiv, som åtminstone för mig varit bestämmande, har varit raka motsatsen. Under samtal med personer får man litet hvarstädes höra framhållas det origtiga uti, att dessa millionärer eller mera eller mindre förmögna personers barn skulle få tillgodonjuta undervisning i statens läroanstalter gratis och utan erläggande af någon afgift. Utskottets mening med de nu föreslagna afgifterna är naturligtvis att ställa så till, att de, som hafva råd att betala, också få lof eller nödgas att göra det. Skulle nu genom denna ifrågasatta åtgärd den fattige och medellöse blifva utesluten från denna högre undervisning? Enligt min öfvertygelse blir han det icke. För det första ber jag få nämna, att jag i min egenskap af skolman varit i tillfälle att inhemta någon erfarenhet i detta afseende och särskildt har jag funnit, att i städerna sökes inträde i elementarskolan af en hel del barn, hvilkas föräldrar redan från början dermed afse, att barnen endast skola genomgå två eller högst tre klasser. Jag frågar då, om undervisningen vid ett elementarläroverk kan för dessa barn vara lämplig. Kunna de deraf hafva större nytta, än om de genomginge folkskolan? Min öfvertygelse är att de barn, som sålunda genomgå endast ett par, tre klasser, bestämdt skulle hafva bättre gagn och nytta af att genomgå folkskolan fullständigt. Hvad få de nemligen i dessa elementarläroverkets tre första klasser inhemta? Jo, början till litet af hvarje i en del ämnen, men utan någon afslutning. Folkskolan deremot bibringar åtminstone en fullständig kurs, lät vara inom en trängre ram, der barnen få inhemta både början och slutet af de förelagda ämnena. Beträffande således hela denna grupp af barn — och de äro verkligen icke få — som komma i valet mellan att söka inträde vid elementarskolan eller folkskolan, kan man således fråga, hvarför föräldrarne ej sätta in dem i den senare skolan? Men det må ju ursäktas dem, om de då välja elementarskolan, då kostnaden der icke är större och föräldrarne måhända ledas af den tanken, att barnen deraf skola draga bättre nytta. Som sagdt, enligt min öfvertygelse skulle hela denna grupp af barn få mera gagn af undervisningen, om de icke missledas in på den väg, som icke är lämplig för dem.

Vidare har det påpekats, att en hel del lockas in på den lärda banan. Ja, visserligen, det finnes en hel del af dem, som fortsätta studierna, och hvarför? Jo de tänka möjligen att kunna nå ett högre mål, att komma fram något längre och de gå sålunda kvar i skolan så länge, att de till slut blifva odugliga för det praktiska lifvet.

Under min lärareverksamhet — det är nu 22 år sedan jag första gången examinerade ynglingar i studentexamen — har jag vunnit den erfarenhet, att det är en synnerligen stor procent af ynglingar, som till sin egen skada släpa sig fram till studentexamen och detta anser jag så mycket farligare, som nästan allt vid de allmänna läroverken pekar åt universitetet. Hvita mössan är det första målet;

det andra är en embetsexamen och, när den är aflagd, så vet man icke hvart man skall taga vägen, hvar man skall få en anställning eller en plats, der de flesta platser äro upptagna.

*Angående
införande af
termins-
avgifter.
(Forts.)*

Vi hafva nyligen här i kammaren hört sägas, att det icke finnes något land, der studentantalet i förhållande till folkmängden är så stort som i Sverige. Det är till och med större än i det lärda Tyskland, der det icke uppgår till 600 per million, under det att siffran här är 615 per million. Således förefinnes ingen brist på dem, som sträfva att komma till universiteten. Detta förhållande torde sälunda gifva skäl för det påståendet, att allt för många ynglingar i vårt land till sin egen skada lockas in på den s. k. lärda banan, och det skulle väl alltså vara tid på att tillse, huru vida icke något borde göras för att föra dylika ynglingars håg åt andra, mera praktiska vägar. Men äfven om en sådan reducering skulle företagas, så finnes ju ändock en stor procent qvar af fattiga, mindre bemedlade ynglingar, som, sedan de kommit till de allmänna läroverken, der anvisas att fortgå på den väg, som de icke haft för afsigt att fortsätta, emedan lärare och föräldrar finna att de hafva anlag för studier och att deras håg och intresse går åt det hållet. Sådana ynglingar böra naturligtvis icke afvisas, utan tillfälle bör beredas dem att fortsätta på studiebanan. Detta har också Kongl. Maj:t och utskottet sökt göra, då enligt föreliggande förslag icke mindre än 25 procent af lärjungeantalet skulle kunna helt och hållet befrias från allt hvad terminsavgifter heter. Jag tror att detta procenttal, nemligen 15 procent af de medellöse och 20 procent af de mindre bemedlade, eller tillhoppa 25 procent, bör vara tillräckligt för att utgöra en garanti för att icke fattiga, obemedlade och väl behöfvande ynglingar skulle behöfva genom de nu föreslagna ökade avgifterna uteslutas från att fortsätta sina studier, om de det önska.

Jag vill vidare påpeka, att det dessutom finnes icke så obetydliga stipendier, afsedda för de mindre bemedlade och fattige ynglingarne till att hjälpa dem fram. Jag har hört uppgifvas, att dessa stipendier uppgå till belopp af omkring 100,000 kronor — jag mins icke om denna uppgift var hemtad från Kongl. Maj:ts proposition eller från läroverkskomiténs förslag — och således mer än sammanlagda beloppet af terminsavgifterna för 1—3 klasserna, som utgjorde omkring 78,000 kronor.

Denna lindring af 25 procent tillsammans med stipendierna bör vara tillräcklig garanti för, att ingen enda fattig, men begåfvad yngling skall behöfva utestängas från de allmänna läroverken. Någon skulle kunna invända, att af stipendierna åtminstone en hel del äro afsedda till premier för flit och godt uppförande, men jag ber att få upplysa, att dessa ej blifvit i den nyss nämnda summan medräknade.

Vidare har det påpekats, att redan nu avgifter finnas vid de allmänna läroverken, och att dessa avgifter uppgå till icke så obetydliga belopp; de användas till ved, lyse, städning af lokalen och dylikt. Hvad dessa avgifter beträffar, så äro de flesta sådana, som redan nu ingen fattig eller mindre bemedlad yngling erlägger. Jag har sjelf samtidigt med tre bröder gått igenom ett allmänt läroverk och af oss fyra voro tre helt och hållet befriade, och endast en erlade dessa

Angående införande af terminsafgifter. Jag tror icke, att det äfven nu är så sällsynt att så är förhållandet.

*termins-
afgifter.*
(Forts.)

Herr Nilsson sade: har staten hittills förmått bekosta fri undervisning, så bör detta äfven hädanefter kunna låta sig göra. Ja, det är ju möjligt, men jag kan dock icke underlåta att påpeka, huru budgeten så väl för folkskolan som för de allmänna läroverken undan för undan stiger, och den, som icke stigit minst, är budgeten för folkskolan, som vi dock i första rummet äro skyldiga att betala. För att anföra ett exempel uppgick i Stockholm för icke längre tid tillbaka än — om jag mins rätt — ungefär 10 år budgeten för folkskolan till ett par hundra tusen kronor, nu åter slutar den på öfver 945,000 kronor; och jag förmodar, att om än progressionen icke öfver allt är densamma, så gå förändringarna dock öfver allt i samma riktning, och det är, som sagdt, folkskolan som vi i första rummet äro skyldiga att svara för.

Herr Redelius yttrade, att denna höjning af terminsafgifterna vore ett hugg, rigtadt mot de fattige och medelklassen. Jag har redan bemött detta påstående och ber endast få tillägga, att detta ingalunda varit min afsigt och att den ej heller hysts af någon af dem, som inom utskottet yttrat sig för denna höjning. Man har endast velat låta den, som kan, betala för detta plus, som icke är nödigt för alla, och hvaraf dock hvar och en kommer att i framtiden draga en särskild förmån framför dem, som icke kommit i åtnjutande deraf.

Hvad Jakobs läroverk beträffar, så är hvarken Kongl. Maj:ts eller utskottets mening den, att afgifterna der skola vara mindre, därför att samundervisning der skulle komma att bedrifvas, utan orsaken är, att det skall vara ett försöksläroverk; och emedan man der skall göra åtskilliga försök, om hvilka man icke vet, huru de komma att utfalla, så är det gifvet, att undervisningen der skall vara mindre begärlig, och att föräldrarne skola tveka att sända sina barn dit, och det är därför, som det synts så väl Kongl. Maj:t som utskottet lämpligt att der taga något lägre afgifter än vid öfriga läroverk i Stockholm.

Jag skall icke yttra mera, utan anhåller om bifall till utskottets hemställan, dock med den inskränkning, som af herr Kardell blifvit föreslagen. Jag anser nemligen, att, om inga löneförhöjningar åt lärarne vid denna riksdag beslutas, man ej heller för närvarande bör besluta de ifrågavarande terminsafgifterna. Ty ett af motiven för terminsafgifternas förhöjning har varit att försöka vinna den löneförbättring åt lärarne, som kan anses behöflig. Ty nu är det verkligen så, mine herrar, att den fria undervisningen bekostas till en del af den svenska lärarecorpsen, om man nemligen anser, att lärarnes arbete är värdt mera, än de nu erhålla.

Jag yrkar, som sagdt, bifall till utskottets hemställan med det af herr Kardell gjorda tillägget.

Herr P. Waldenström: Innan jag fäster mig vid det förslag, som utskottet gjort, skall jag be att få med några ord rigta kamma-

rens uppmärksamhet på ett par saker, som ingå i inledningen till utskottets förslag.

Utskottet säger på sid. 25 i betänkandet: »Vid de i statsrådsprotokollet föreslagna närmare bestämmelserna har utskottet intet att anmärka, utom i fråga om sammansättningen af den nämnd, som har att upprätta förslag å de lärjungar, som skola komma i åtnjutande af befrielse från de till statsverket ingående afgifterna». I statsrådsprotokollet förekomma likväl saker, som hade förtjenat att blifva föremål för anmärkning.

Jag skall först framställa en anmärkning af mindre betydelse. Enligt Kongl. Maj:ts proposition skall det bildas en nämnd, som har att bestämma, hvilka lärjungar som skola betala de nya afgifterna, och hvilka som skola derifrån befrias. Sedan skall dess förslag underställas eforus till pröfning och stadfästelse. Då nu nämnden skall bestå af ledamöter från lärarekollegium, från landstinget o. s. v., så begriper jag icke, hvad eforus, som kanske bor lång väg derifrån, skall kunna åtgöra vid ett af nämnden upprättadt förslag. Att förslaget underställes efori pröfning, tjenar alltså icke till någonting annat än att ytterligare öka det i många fall högst onödiga skrifveri, som för närvarande eger rum. Jag hörde en gång af den gamle rektorn vid Gefle läroverk omtalas ett exempel på detta skrifveri. Han hade i laga ordning insändt läroverkets räkenskaper till kammarrätten. Denna granskade dem, skref till domkapitlet och anmälde att rektor räknat miste på 1 krona, samt förständigade domkapitlet att inhemta hans förklaring. Domkapitlet skref till rektor och bifogade en afskrift af skrifvelsen från kammarrätten. Rektor skref derpå en förklaring, som han insände till domkapitlet; domkapitlet skickade denna jemte eget utlåtande till kammarrätten. Nu skref kammarrätten till domkapitlet och förständigade det att af rektor infordra den der kronan. Skrifvelsen passerade genom domkapitlet till rektor. Denne skref och skickade kronan till domkapitlet; domkapitlet öfversände densamma till kammarrätten, kammarrätten sände qvitto till domkapitlet med förständigande för detta att tillstå rektor detsamma, och slutligen skickade då domkapitlet samma qvitto till rektor. Ett sådant der skrifveri, som nu på alla möjliga områden inom vår förvaltning förekommer, är aldeles tillräckligt och bör icke ökas genom att, såsom nu är föreslaget, äfven denna lista, åt hvilken eforus ingenting kan göra, underställas hans pröfning.

Men detta är en högst obetydlig anmärkning i jämförelse med den, som jag vill göra mot en annan punkt. Statsrådet säger, att, om lärjunge, som blifvit från läroverket utesluten, därför att han ej före läseterminens utgång erlagt stadgade afgifter, önskar erhålla afgångsbetyg, sådant må för honom utfärdas; dock att å detsamma skall antecknas den skuld, i hvilken han häftar på grund af uraktlåtenheten att de stadgade afgifterna erlägga.

Jag frågar: hvilken människa har nytta af en sådan anteckning? Icke har statsverket nytta deraf, icke den som skall se lärjungens afgångsbetyg, icke kan heller lärjungen sjelf hafva något gagn deraf. Denna anteckning blir ungefär som anteckningen på prestbetyget om förlust af medborgerligt förtroende. Den kommer att i hög grad

*Angående
införande af
termins-
avgifter.
(Forts.)*

Angående
införande af
termins-
avgifter.
(Forts.)

skada lärjungen, och detta alldeles oförskylldt. Ty att lärjungen icke före terminens utgång erlagt sina avgifter, är i vanligaste fall icke hans fel, utan hans föräldrars. Kan det då vara rätt eller rimligt, att på lärjungens betyg skall till hans skada antecknas, att han är skyldig staten så eller så mycket för terminsavgifter, därför att hans far möjligen försummat, i många fall *icke varit i stånd*, att betala dem. Ja, kanske har detta uraktlåtande varit beroende derpå att fadern dött och lemnat konkursbo efter sig? Jag anser detta förslag verkligen till den grad vådligt, att jag icke tror, att det finnes någon anmärkning att göra mot den kongl. propositionen så graverande som denna.

Hvad nu beträffar sjelfva det förslag, som utskottet framställt, så skall jag föra herrarne till minnes ett yttrande, som jag hade i lördags, nemligen att hittills de två läroverksformerna, folkskolan och det högre elementarläroverket, icke varit uttryck för någon ståndsskilnad mellan olika folkklasser, men att det nu är fråga om att förvandla dem dertill genom de ifrågasatta nya terminsavgifterna. Såsom förhållandena nu äro, kunna verkligen många mindre bemedlade gossar komma in i det allmänna läroverket, hvilka genom de nya terminsavgifterna skola blifva utestängda derifrån. Komma alltså dessa avgifter till stånd, då skall man få ett verkligt skäl att tala om, att man i vårt land har särskilda läroverk för de fattiges och särskilda för de mera burgnes barn — något som man nu alls icke har skäl att säga.

Denna punkt i utskottets förslag har ett bestämdt samband — icke blott yttre utan äfven inre — med frågan om lärarnes löne-reglering. Det skulle därför icke alls hafva förundrat mig, om reservanterna inom utskottet hade gjort de nya terminsavgifternas införande till vilkor för löne-regleringen. Men de hafva icke gjort det, utan i stället såsom vilkor uppställt en annan sak — en sak som med löne-regleringen har ingenting att skaffa — nemligen att latinstudiet icke skall börja förrän i sjetten klassen. Hvad förnuft det kan ligga i detta, har jag svårt att inse.

Såsom jag i lördags meddelade ur 1876 och 1877 års läroverksstatistik — jag beklagar att jag nu har boken hemma, men jag tror mig hafva siffrorna någorlunda i minnet — så utgjorde antalet af de lärjungar i det allmänna läroverket, hvilka dit inkommo från folkskolan, omkring 40 procent af hela antalet. För närvarande utgöra de säkert 50 om ej mer. Ur samma statistik meddelade jag också, att af hela elevantalet hade 13 à 14 procent arbetare till föräldrar, likaledes 13 à 14 procent hemmansegare och mindre landtbrukare, emellan 40 och 50 procent handverkare och industriidkare. För alla dessa torde det komma att blifva i högsta grad kämbart att få sig den nya avgiften påförd. Man säger väl: många hemmansegare äro förmögna, och många industriidkare likaså. Ja, det är sant, men det stora flertalet har icke mera, än att de nätt och jemnt kunna stå ut med de kostnader, som deras barns vistelse vid ett allmänt läroverk nu förorsakar. En, som bor på landet, måste hyra rum och hålla hushåll eller också helt inackordera sin son i staden, hvilket ej kostar så litet, samt erlägga nu stadgade terminsavgifter, som äro 4 kronor 50 öre till den s. k. egna kassan, 5 kronor till byggnads-

kassan samt dessutom vexlande belopp till ved- och ljuskassan, så att hela summan kan uppgå till femton, sexton kronor och ändå mer. Det högsta jag varit med om att betala har varit 17 kronor 50 öre. Multiplicerar man 16 à 17 med 2, så är det 32 à 34. Lägg så dertill i de högre klasserna 20 kronor, så är det 52 à 54 kronor för hvarje pojke i skolafgifter för året. Tro herrarne icke, att detta är ett rätt betungande tillägg för en hemmansegare eller arrendator? Icke bättre ställer sig saken för en hop komministrar samt för kyrkoherdar i smärre pastorat, som hafva sina barn i skolan.

*Angående
införande
af termins-
avgifter.
(Forts.)*

Nu kan man svara: »De få låta bli att hafva sina söner der». Ja, då uppstår just det förhållande, som jag förut påpekat; denna förändring blefve ett grundskott rigtadt emot de fattiges begäran att få tillegna sig den högre bildning, som det allmänna läroverket har att erbjuda. Och sådant anse väl icke herrarne önskvärdt. Redan nu hafva många gossar stor svårighet att kunna uppehålla sig vid läroverket. Genom den förändring, som nu är föreslagen, skulle dessa svårigheter blifva till rena omöjligheter.

Nu har man sagt, att de, som hafva råd att betala för sina söners undervisning, äfven böra göra det. Ja, det har jag intet att anmärka emot, om man blott egde frihet att lägga denna afgift på dem, som verkligen hade råd, samt befria dem, som icke hade råd. Man svarar: Ja, härtill gifves ju tillfälle genom stadgandet om profning för befrielse. Visserligen. Men rättigheten att befria är i förslaget så väsentligt inskränkt, att den i många fall blir liktydig med ett förbud att bevilja någon nämnvärd befrielse alls, såsom jag snart skall visa. I de öfversta klasserna inom läroverket är under nuvarande förhållandena lärjungeantalet jemförelsevis ringa. Det uppgår i sjunde klassen af ett medelstort läroverk till tolf eller femton, och läroverket får icke vara så litet, för att hafva detta antal. Men jag vill antaga, att antalet är tjugu. Om man nu får rätt att befria femton procent af dessa från de nya afgifterna, som i de högsta klasserna utgöra icke mindre än 60 kronor per läsår, så blifva summa *tre* befriade. Af de mindre bemedlade skulle vidare 20 procent få befrias från halfva afgiften, alltså i en klass på 20 elever summa *fyra*. Detta är dock alldeles för litet emot hvad behovet i vanliga fall påkallar. En lika stor procent, om ej flere, måste man redan nu befria från afgifterna till byggnadskassan eller till den »egna» kassan.

Herr Bergman talade om att det funnes i våra läroverk så många stipendier, som vore afsedda för de fattiga gossarne, att de här föreslagna afgifterna icke skulle medföra synnerliga svårigheter för dem. Deremot vill jag anföra: först och främst innehålla stipendiebrefven i många fall, att stipendierna skola utdelas till de *skickligaste*, ja ofta till de *skickligaste* i *ett visst ämne*, utan afseende å förmögenhetsvilkor, och för det andra, om dessa stipendier tilldelas de fattige, så gå de mer än väl åt till inköp af de böcker m. m., som de behöfva för sina studier. Slutligen äro de högre stipendierna — jag vet icke huru det är i Göteborg, der det lär finnas orimligt många stipendier, — i allmänhet bestämda för de högre klasserna och för dem, som skola afgå till universiteten. De lägsta fem klasserna komma sålunda i allmänhet icke åt dessa stipendier. Icke blir det heller de fattige,

Angående
införande
af termins-
avgifter.
(Forts.)

som framför andra komma i åtnjutande af dem. Hårtill kan nu läggas, att det väl icke torde vara rätt, att Riksdagen beräknar lärjungarnes stipendier såsom en tillgång att taga till aflöning åt lärarne.

Herr Bergman erinrade vidare derom, att redan nu lärjungarne hade avgifter, som ginge till ganska höga belopp, och att de fattige vanligen blefve befriade från dem. Han anförde äfven några exempel. Jag kan ej säga, om jag hörde hans ord riktigt, men jag tyckte han sade, att i ett fall tre af fyra i en klass blifvit befriade från dessa avgifter. Nåväl, om sådant måste ske med nuvarande avgifter, huru skall det då gå, om enligt Kongl. Maj:ts och utskottets förslag endast 15 procent skulle få helt och hållet befrias från de nu ifrågasatta högre avgifterna? Icke tänka väl herrarne, att man från de gamla avgifterna skall befria flere än från de nya?

För min del skulle jag kunna finna mig deri, att man pålade lärjungarne i de högre klasserna de nu föreslagna avgifterna, men jag vill icke sträcka dem så långt ned som till och med fjerdje klassen, ännu mindre till den första. Jag förstår mycket väl, hvarför herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framställt sitt förslag i den form det har. Han har velat åstadkomma två afslutningskurser, den ena efter tredje och den andra efter femte klassen. Den första skall vara fri från avgifter för undervisningen, den andra skall hafva avgifter, men måttliga. För min del är jag icke öfvertygad om nyttan af en afslutningskurs i tredje klassen. Jag anser den icke gagnelig utan tvärtom skadlig. Jag är då mera böjd för en afslutningskurs i femte klassen, ehuru jag betviflar gagnet äfven af den. Men antaget, att det blir en sådan, så har jag tänkt det vara lämpligt, att de högre avgifterna, om sådana skola införas, inträdde i sjette klassen. Men då förhållandet är som det är, kan jag icke annat än yrka rent afslag på hela denna punkt. Skulle det framdeles visa sig, att icke på annan väg medel kunde beredas att genomföra den behöfliga lönerogleringen för lärarne, då må man taga frågan om undervisningsavgiften i betraktande. Men för närvarande finner jag icke något behof vara för handen, som nödgar dertill. Jag yrkar afslag på hela denna punkt.

Häruti instämde herr *Björck*.

Herr Eriksson i Elgered: Jag har begärt ordet endast för att tillkännagifva min ställning till frågan. Då det enligt mitt förmenande är ett obestriddigt faktum, att undervisningen är det förnämsta, som svenska staten kan gifva sina undersåtar, och då dessa af utskottet föreslagna avgifter skulle lägga hinder i vägen för mången begåfvad yngling, som är son till mindre bemedlade föräldrar, hvilka måste för sin tillvaro kämpa en bitter kamp, att få begagna och visa sin begåfvning, och då slutligen en höjning af de nuvarande avgifterna skulle bidra till att åstadkomma klasskillnad inom landet under närvarande så farliga tid, så ber jag att på dessa grunder och skäl få förena mig med dem, som yrkat rent afslag å förevarande punkt.

Herr Jonsson i Hof: Ehuru denna kammare fattat beslut om indragning af den första klassen, och ehuru medkammaren beslutat att terminsafgifter icke skola utgå från de tre lägsta klasserna, tror jag likväl, att denna kammare med mycket skäl kan bifalla hvad Kongl. Maj:t föreslagit, sådant detta förslag föreligger, äfven med det tillägg, som herr Kardell gjort, emedan resultatet i allt fall blir det-samma, vare sig detta tillägg inflyter eller icke. Ty då Första Kam-maren stipulerat detta vilkor, samt kamrarnes beslut, för att vinna något resultat, måste sammanjemkas, så kunde detta vara en hållhake, då dermed bestämmes att afgifterna icke skulle höjas, om icke löne-regleringen genomföres.

Jag skall nu söka bemöta några af de anmärkningar och inkast, som gjorts mot utskottets utlåtande i denna punkt. Jag vill då börja med herr Andersson i Högkil, som med stöd af vissa uppsatser, hemtade från Tyskland, sökte visa, att utskottet ville monopolisera bildningen till förmån för de bättre lottade klasserna, med utestängande af de fattigare. Ja, om man med bildning menade, att så många som möjligt få en viss tillstymmelse till bildning, utan afseende derpå att flertalet bildningssökande icke få någon bildning af värde, då skulle herra Andersson i Högkil hafva rätt. Men der vid lag ligger största vigten på att de kunskaper, som inhemtas, blifva tillräckligt omfattande för att medföra tillbörligt gagn för den, som inhemtar desamma, och enligt min öfvertygelse skulle den här föreslagna höj-ningen i terminsafgifterna icke hafva någon annan verkan än att i någon mån minska antalet af dem, som utan tillräcklig begåfning söka förskaffa sig bildning. Bildningen skulle sålunda efter mitt förmenande icke i och för sig komma att lida i följd af dessa terminsafgifter; det blir endast en liten inskränkning i antalet af dem, som söka men icke vinna fullständig bildning, och detta anser jag ingalunda skad-ligt för samhället, då man känner till, huru stor procent af Sveriges ynglingar aflägger maturitetsexamen i jämförelse med hvad som är förhållandet i andra, rikare länder än vårt. Vi behöfva derfor säker-ligen icke hysa några farhågor i detta afseende.

Jag skall nu söka besvara herr Waldenström, som for mycket strängt ut mot utskottet. Han framstälde först den frågan: hvarför skall nämndens beslut om befrielse från terminsafgifter underställas eforus till pröfning och stadfästelse, då nämnden i alla fall är fullt kompetent att sjelf definitivt afgöra saken? Ja, deri har han nog rätt; men man kan dock tänka sig, att i ett stift med en mängd läroverk två eller flera olika principer i detta fall kunna göra sig gällande, så att man vid det ena läroverket befriar alla de femton procenten, men vid det andra icke begagnar sig af denna rätt. Då kunde ju ingen likställighet fås på annat sätt än att jemföra förhål-landena på de olika orterna, och detta skulle eforus göra. Att deraf skulle följa ett ofantligt mångskrifveri, kan jag knappast föreställa mig, ty verkställes pröfningen af lämpliga personer, har eforus endast att godkänna befrielsen. Är deremot pröfningen mindre korrekt genom-förd, anhåller eforus att rättelse måtte ske, och dertill behöfs alls intet mångskrifveri.

*Angående
införande
af termins-
afgifter.*

(Forts.)

Angående
införande
af termins-
avgifter.
(Forts.)

Derefter kom herr Waldenström till den af Kongl. Maj:t föreslagna bestämmelsen att, om lärjunge icke erlagt stadgade avgifter, skall han uteslutas från läroverket och i hans afgångsbetyg skall antecknas den skuld, hvori han på detta sätt häftar; och han frågade, hvad denna anteckning skulle tjena till. Om herr Waldenström behagat läsa betänkan det till slut, tror jag icke att han behöft framställa denna fråga, ty i näst föregående punkt säges, att »lärjunge, som ej före läseterminens utgång erlagt stadgade avgifter, skall från läroverket uteslutas, intill dess den resterande afgiften blifvit gulden». Skall sålunda den bestämmelsen, att afgifterna *skola* erläggas af folk, som kunna men icke vilja det, hafva någon betydelse, måste denna anteckning ske i afgångsbetyget, ty annars är nyssnämnda bestämmelse af noll och intet värde. Vill man således hafva bort denna anteckning i afgångsbetyget, måste man också utesluta den bestämmelsen, att lärjunge, som icke erlagt stadgade terminsavgifter, skall uteslutas från läroverket, tills sådant skett. Stryker man det ena, måste man också stryka det andra, ty det ena följer af det andra.

Herr Waldenström har åter i dag gått så långt, att han kom till den satsen, att elementarskolan är mest ett läroverk för de fattigare barnen och folkskolan för de förmögnare, och han sökte visa detta med huru stor procent af elementarskolans elever äro söner till industridkare och hemmansegare m. fl. Men, om herr Waldenström också sett efter, huru många af dessa befinna sig i obemedlad ställning, tror jag icke, att han deri skulle funnit skäl för sin åsigt. Det är icke någon stor del af dessa lärjungar, som kunna hänföras till de fattiga klasserna.

Herr Waldenström säger, att införande af dessa terminsavgifter för de tre första klasserna, som utskottet föreslagit, skulle alstra en skiljemur mellan folkskolan och elementarläroverket. Det må jag säga, att jag högeligen betviflar. Min tanke är deremot, att, om icke terminsavgifter införas för de tre nedersta klasserna, skulle i elementarskolan så fort som möjligt slungas in lärjungar, och många färre komma att bevista folkskolan. Bestämmas deremot avgifter för de tre nedre klasserna af allmänna läroverket, tror jag man i någon mån kommer att verka derhän, att barnen bevista folkskolan så länge som möjligt. Att det för hela samhället vore önskligt att ernå ett sådant resultat, det hoppas jag att icke ens herr Waldenström skall bestrida.

Vidare har han mot terminsavgifts införande i de tre nedre klasserna invändt, att man icke skulle kunna pröfva, huru vida de gossar, som sökte inträde i skolan, egde verkliga anlag, samt att man derigenom skulle utestänga andra, som man icke komme i tillfälle att pröfva. Jag må säga, att jag icke heller tror mycket derpå, ty nog kan man på många andra sätt utröna, huru vida en yngling har verklig fallenhet och håg för att inhemta en högre bildning än folkskolan gifver. Nej, första och andra klassen är icke den enda väg, hvarpå man kan väga dessa förhållanden, utan detta kan såväl folkskoleläraren som privatläraren eller föräldrarna lätt bedöma.

Det kan ju synas onödigt att mycket upptaga tiden med att diskutera om den ena eller andra punkten, enär, efter allt att döma, det knappast blir något af med hela den ifrågavarande organisationen

af läroverken, och vid sådant förhållande tror jag, att hvad jag nu yttrat kan vara tillräckligt att häfva de betänkligheter, som af mot-sidans talare framstälts emot utskottets förslag. Jag vill dock fästa uppmärksamheten på, att det icke är alldeles likgiltigt, huru kam-marens votum i saken utfaller, äfven om det icke leder till något resultat. Ty voterar kammaren afslag på alla terminsafgifter eller beslutar, att sådana skola införas endast i de högre klasserna, är det naturligt, att detta för en kommande kongl. proposition i detta ämne skall vara af stor betydelse. Framlägger då regeringen ett förslag i denna rigtning, står man inför det faktum, att penningar behöfvas till ökning af lärarnes antal och löner m. m., och då tror jag, att mängen, som nu tycker, att det för principens skull kunde vara bra att icke behöfva höja terminsafgifterna, ändå skall nödgas gå med derpå.

*Angående
införande
af termins-
afgifter.
(Forts.)*

På grund af hvad jag nu anfört yrkar jag bifall till utskottets förslag oförändradt.

I detta yrkande instämde herrar *Erickson* i Bjersby och *Ersson* i Vestlandaholm.

Herr Winkrans: Jag vill icke neka, att den nu föreliggande frågan är af ytterst grannlaga natur, och man må därför icke undra öfver, att man från skilda håll uttalat sitt missnöje med utskottets förslag att höja terminsafgifterna samt att man önskat stanna vid det gamla, som beredt så mycken heder åt vårt folk och fört så mängen kojans som till de högsta platser i samhället. Då det nu är fråga om en brytning med de gamla förhållandena, är det gifvet, att man står litet tveksam, och detta torde, om vi skola vara fullt ärliga, vi litet hvar vara. Jag får för min del bekänna, att jag hör och länge hört till de tveksamma.

Om man nu först ser till, huru denna frihet från afgifters er-läggande till läroverket för undervisnings åtnjutande uppkommit, finner man, att denna frihet icke uppkommit af sådana humanistiska eller filantropiska skäl, som nu tyckas vilja göra sig gällande hos kammarens ledamöter, till kammarens heder, utan af helt naturliga ekonomiska förhållanden. Då vår store konung Gustaf II Adolf och hans store rådgifvare och vän Axel Oxenstierna grundade våra elementarläroverk, för att svenska folket skulle kunna höjas lika mycket i afseende å kultur som de sökte höja detsamma i militäriskt hän-seende, nödgades de, för att få lärjungar till dessa skolor, ovilkorligen göra undervisningen fullkomligt kostnadsfri, ja, de måste till och med gå så långt, att dessa lärjungar understöddes med s. k. djekne-penningar, för hvilket ändamål hela socknar anslogos till besök af djek-narne i vissa klasser, för att de derigenom måtte erhålla medel till idkande af studier. Landets ekonomiska tillstånd var nemligen då så tryckt, att man omöjligen kunde få några lärjungar till elementar-läroverken på andra vilkor. Men lyckligtvis hafva förhållandena på senare tider gestaltat sig på ett helt annat sätt. Under de 75 årens fred, som vårt land åtnjutit, har landet gått så framåt, att man nu

Angående
inforande
af termins-
afgifter.
(Forts.)

kan åstadkomma hvad Gustaf II Adolf och Axel Oxenstierna aldrig kunnat ana.

Man säger nu, att här galler att lägga skatt på den högre undervisningen. Jag vågar säga att detta är ett missbruk af ord. Ty i sjelfva verket är det, såsom herrarne sett af den stat som är framlagd, så, att det är ifrågasatt att staten till underhåll af de allmänna läroverken skall betala 3,600,000 kronor i rundt tal. Hur mycket af detta belopp skulle ersättas af barnens föräldrar och målsmän? Jo, 350,000 kronor, således icke 10 procent. De föräldrar, som sätta sina barn i skolan, få sålunda betala högst 10 procent af hvad undervisningen kostar statsverket; staten kommer att betala de öfriga 90 procenten. Huru förhåller det sig i det fallet med de familjer, som sätta sina barn i en skola för flickor? Jo de få betala hela eller åtminstone 90 procent af kostnaden, ty dels kommunerna, dels staten hafva på åtskilliga ställen åtagit sig att bekosta någon liten del af undervisningen för den halfva del af släktet, som kallas qvinnor. Men målsmännen få betala minst 90 procent. Gossarne och deras målsmän hafva sålunda icke något skäl att klaga öfver någon undervisningsskatt, då de blott få betala högst 10 procent af hvad denna undervisning kostar statsverket. Nu tror jag, i likhet med hvad herr Bergman nyss utvecklade, att det skulle vara en utomordentligt stor fördel, om vi kunde stå kvar vid det gamla systemet. Det har visserligen med sina stora fördelar den olägenheten med sig, att det blir för statsverket mycket tryckande samt att ett väl stort tillöpp till våra skolor kommer att ske o. s. v. Men detta onda är jemförelsevis mindre än det stora goda, som ligger deri, att en god bildning sprides till så många som möjligt. Någon orättvisa åter eller något opolitiskt vågar jag dock påstå icke kunna ligga deruti, att man säger att de föräldrar, som hafva råd att bekosta sina lärjungars undervisning, också till någon ringa del göra det. Det är sant, såsom också påpekats af herr Bergman, att genom den föreslagna befrielsen från terminsafgifterna, som jag dock skulle hafva önskat mera utsträckt, ingen enda verkligt duglig lärjunge, som är medellös, behöfver blifva utesluten från undervisningen. Ty dels finnas för en sådan lärjunge, då han kommer in i de högre klasserna, stipendier, olika vid olika skolor, genom hvilka han kan hjälpa sig fram, dels är jag öfvertygad om att en rektor, det må vara i hvilken stad som helst, om han i skolan har en lärjunge, som är begåfvad och tjenlig för studier, men af ekonomiska skäl hindrad att dermed fortsätta, ovilkorligen skall vidtaga sådana åtgärder, att denne lärjunge icke af sådana skäl skall hindras från att få fullända sina studier vid *läroverket*. Jag tror, att i hvar och en af våra städer det finnes personer, som i det fallet skulle vilja underhjelpa en sådan ynglings sträfvan, så att han icke behöfde afbryta sina studier af ekonomiska skäl.

Nu förhåller det sig så, att i de 5 lägre klasserna man ju icke klagat öfver öfverbefolkning. Visserligen är barnens antal i dessa klasser mycket stort. Men då de utgå i det praktiska lifvet, skola de utan tvifvel hafva nytta af de kunskaper, som de lyckats förvärfva sig i dessa 5 klasser. Förhållandet åter i de högre klasserna är något omvänt. Det har flere gånger blifvit ådagalagdt och senast

af den siste talaren, att der verkligen är en öfverbefolkning. Vi kunna icke konsumera så mycket lärdom, som der åstadkommes. Alla dessa ynglingar, som sedermera fortsätta vid universiteten, för att sedan ingå i statens tjänst, kunna icke få plats i de olika grenar de vända sig till, därför att det är för mycken öfverbefolkning och för litet behof af dem. Således, om någon inskränkning skulle ske genom påläggande af dessa afgifter, vore det väl i dessa högre klasser, som den skulle ega rum, då deremot de 5 lägre klasserna borde vara befriade från dessa afgifter. Då emellertid, såsom herr Olof Jonson nyss nämnde, den framställning, som nu kommer att göras i denna kammare, väl hufvudsakligen får betraktas såsom en opinionsyttring, skall jag inskränka mig att hufvudsakligen yrka bifall till utskottets förslag. Men på grund af den erfarenhet jag har om de lärjungars antal, som behöfva befrielse från afgifterna, skulle jag önska, att den föreslagna befrielseprocenten utsträcktes icke obetydligt utöfver hvad utskottet föreslagit. Jag skall dock icke gå långt, utan nöja mig med att i stället för de siffror utskottet föreslagit, eller högst 15 procent för de medellöse och högst 20 procent för de mindre bemedlade, föreslå att dessa siffror måtte bestämmas till respektive 20 och 30 procent; således 20 procent för de medellöse och 30 procent för de mindre bemedlade. Jag tror, att man derigenom skulle komma att mindre bryta med de förhållanden, som nu ega rum, och att olägenheten af de afgifter, man nu skulle införa, derigenom skulle blifva högst obetydlig.

Jag tager mig därför, herr talman, friheten yrka bifall till utskottets förslag med den af mig föreslagna förändringen.

Herr Redelius: Jag ber att få svara talaren på stockholmsbänken ett par ord. Herr Bergman yttrade, att vid de högre allmänna läroverken undervisningen vore så ordnad, att »allt pekade mot universiteten». Jag gifver honom rätt deri. Men den omständigheten anser jag vara en af de graverande beskyllningar, som kunna riktas mot våra läroverks nuvarande organisation. Han sade i sammanhang med uttalandet, att allt pekade åt universiteten, att undervisningen i de nedre klasserna vore sådan, att den började i alla ämnen, men att ingenting afslutades, och i sammanhang dermed sade han sig icke tro på fördelen af en afslutning i tredje klassen. I detta instämmer jag också; jag tror, att tanken på sådan afslutning blott är en fiktion. Men en afslutning i femte klassen deremot anser jag vara något att fästa uppmärksamheten vid, och det var därför som jag vid diskussionen om första punkten tog mig friheten framställa den meningen, att man borde skilja de 5 nedre klasserna från de öfriga och der åstadkomma en verklig afslutningsexamen i alla reala ämnen, de enda, som der skulle förekomma, för meddelande af en allmän medborgerlig bildning utan förhöjning af afgifterna. Sedan skulle den högre afdelningen komma, sjette och sjunde klasserna med sina båda afdelningar, och der kunde afgifterna höjas. Derutinnan är jag af samma mening, som herr Winkrans nyss uttalade; då skulle afgifterna bli effektiva. Jag tror, att man med dessa båda åtgärder skulle

*Angående
införande af
termins-
avgifter.
(Forts.)*

Angående införande af termins-afgifter. kunna nå det mål utskottet vill hinna, nemligen minskandet af det öfverflödiga tilloppet till universiteten.

(Forts.)

Herr Collander: Äfven jag är tveksam, huru vida det kan vara tillrådligt att öka terminsavgifterna, såsom utskottet föreslagit, eller, åtminstone delvis, minska dem, såsom reservanternas yrka. Men jag begärde egentligen ordet med anledning af talarens på stockholmsbänken yttrande, hvilken såsom skäl för höjningen af terminsavgifterna anförde den omständigheten, att man derigenom skulle minska tilloppet på den lärda banan, d. v. s. embetsmannabanan, ty för den lärda banan kan man väl egentligen icke kalla den. Jag tror dock, att någon minskning af detta tillopp ej derigenom skulle ske, ty de ekonomiska och sociala förmåner, som embetsmannabanan erbjuder, äro tillräckligt stora för att alltjemt locka folk in på densamma, och detta trots det ofta hörda talet om behofvet af löneförbättring. Hade den reform, som jag anser vara den viktigaste, näst efter den att de döda språken finge maka åt sig, den reformen, att staten gjorde den rättvisan, att den öppnade undervisningens portar lika vidt för den qvinliga som för den manliga ungdomen, hade den reformen, säger jag, blifvit erbjuden i hela sin utsträckning i stället för att endast fasta densamma vid de treklassiga läroverken, då skulle jag till och med hafva varit med om en ytterligare förhöjning i avgifterna, om derigenom denna reform kunde befordras; ty då blefve det betydligt billigare för den qvinliga ungdomen än hvad nu är fallet. Emellertid skulle det väl nu bero på hvad man menade med begreppet »de mindre bemedlade», huru vida man skulle kunna vara med om de högre avgifterna. Man säger nemligen, att genom de gjorda undantagen skulle de begåfvade ynglingar, som höra till dessa mindre bemedlade, ändå komma fram. Men då detta begrepp »mindre bemedlade» är en sak som tolkas ytterst olika, tror jag, att man bör sluta sig till den reservation, som af herr Sundberg m. fl. afgifvits.

Jag anhåller således om bifall till denna reservation.

Herr Kardell: Det är med anledning af ett par yttranden af herr Bergman som jag begärde ordet. Han sade, att, om icke undervisningen i folkskolan såsom obligatorisk vore kostnadsfri, detta skulle vara ytterst obilligt, och i den saken instämmer jag med honom. Men hvad derutöfver är, sade han, är en särskild förgård, der blott några vissa få inträda. Jag undrade då med en viss nyfikenhet, hvilka dessa »vissa» kunde vara, men fick snart den saken klar för mig, då jag fick höra, att han, om jag förstod honom rätt, med dessa menade dem, som hade råd att betala. Jag vill icke bestämdt säga, att jag fattade honom rätt, men om jag så gjorde, innebar detta uttalande ett egendomligt proklamerande af förmögenhetens monopol på den högre undervisningen.

Han nämnde tillika, att ingen skulle utestängas från denna undervisning, som hade kallelse för studier, och det sade också herr Winkrans. Men jag tror, att detta skulle komma att inträffa med många, åtminstone af medelklassen. Beträffande herr Winkrans' anmärkning, att flickornas målsmän få betala så mycket som 90 procent af hvad

undervisningen för dem kostar, men gossarnes målsmän hafva det billigare, vill jag framhålla, att flickornas och gossarnes målsmän ofta äro samma personer, och då borde det väl vara en fördel att slippa betala lika mycket för gossarne som för flickorna.

Det är icke en liberal utan en högkonservativ åtgärd att belägga undervisningen med tryckande afgifter. Jag fruktar, att man derigenom kommer att utså en draksådd, ur hvilken, derigenom att den grundlägger en ärftlig klassåtskilnad, som förut icke existerat, kunna spira upp sociala olyckor för vårt land. Särskildt vore det olyckligt, om afgifterna höjdes för de tre lägsta klasserna.

Jag vidhåller mitt yrkande på bifall till den af herrar Sundberg och Lundström jemte mig afgifna reservationen.

Herr Månsson: Sedan herrar Olof Jonsson och Winkrans i denna sak yttrat hvad som egentligen behöft sägas kan jag fatta mig kort.

Jag ber dock att få tillägga några ord för att fästa uppmärksamheten derpå, att nästan alla, som hittills haft med saken att göra, hafva varit ense om, att en höjning af terminsavgifterna borde bestämmas. Såväl 1880, 1881 och 1882 årens Riksdagar som läroverkskomitén och cheferna för ecklesiastikdepartementet, både den, som var chef vid 1887 års riksdag, och den nuvarande, hafva varit med om en sådan åtgärd, dock med den åtskilnad, att den nuvarande chefen för ecklesiastikdepartementet velat fritaga de 3 nedersta klasserna. Under sådana förhållanden bör man noga öfverväga, innan man förkastar en åtgärd, som sälunda alla vederbörande myndigheter enstämmt ansett skälig.

Man säger, att omförmälda åtgärd icke borde vidtagas, därför att man derigenom komme att från skolan utestänga de fattigares och de mindre bemedlades barn. Men ser man rätt på förslaget, så finner man, att utskottet velat förebygga en sådan sak. De fattigare befrias med ända till 15 procent och de mindre bemedlade med 20 procent. Man kan ju, i fall man ändock har skrupler i detta afseende, ingå på rektor Winkrans' förslag och höja procenten för befrielsen. För min del kan jag så mycket förr vara med derom, som jag inom utskottet förfäktade denna åsigt och dervid till och med dref det till votering, men mitt förslag föll. Således finna herrarne, att jag måste vara mycket benägen för en sådan åtgärd, som den rektor Winkrans föreslagit. Hvad jag vill är, att dessa burgnare personer, dessa rika föräldrar eller öfver hufvud taget alla de, som hafva råd att betala skolavgifterna, också få betala dem. Det synes mig äfven vara mycket angeläget med dessa afgifters införande för att hindra, att en sådan trängsel uppstår på embetsmannabanan. Jag tror, att alla äro ense med mig, att allt för många egna sig deråt, och att de få allt för länge efter examen vänta, innan de erhålla ordinarie platser. Och det är, skulle jag tro, mycket värre för de mindre bemedlade att få gå så lång väntetid än att betala en liten afgift i skolan, ty den omständigheten, att de efter aflagd examen komma fortare fram till målet gör, att de med större lätthet kunna

*Angående
införande af
termins-
avgifter.
(Forts.)*

Angående
införande af
termins-
avgifter.
(Forts.)

skaffa sig hjälp till studierna. Införandet af högre avgifter är således snarare att hjälpa än att stjelpa de mindre bemedlade.

Det har af lektor Waldenström frågats hvad egentlig nytta det kunde medföra, att eforus vore med vid bedömandet af frågan om befrielse från terminsavgifternas erläggande. Herr Olof Jonsson i Hof har ju härför svarat. Jag skall dock be att få tillägga några ord. Denna bestämmelse togs såsom ett medlingsförslag i utskottet, på det att nämnden skulle blifva på det sättet sammansatt, som utskottets flertal föreslagit. Nämndens sammansättning är, såsom herrarne kunna finna, enligt utskottets förslag helt olika mot hvad Kongl. Maj:t föreslagit. Man gick sålunda hvarandra till mötes inom utskottet. Det skäl, som Olof Jonsson härför anförde, eller att man derigenom skulle erhålla en kontroll öfver, att samma vana följdes vid alla skolor, anser jag äfven vara riktigt; och därför tror jag, att det icke skadar, att eforus har bestämmanderätt. Naturligtvis kommer han i regel att följa det förslag nämnden gjort upp och blott frångå det, när stora skiljaktigheter eller oegentligheter förekomma.

Beträffande den omständigheten, att man skulle befria de tre lägsta klasserna från terminsavgifter, hvilket, såsom herrarne veta, Första Kammaren beslutat och flere här i kammaren synas önska, ber jag få nämna, att jag för min del anser det vara af större vikt, att barnen vid början af sin skoltid få en afgift sig ålagd, och detta på det att icke flere må intagas än de, som äro danade för studier. Befrias lärjungarne i dessa klasser från avgifter, får man dit likt och olik. Det är ej heller rätt, att, sedan man lockat dit dem, sedermera tränga ut dem ur skolan genom påläggande af avgifter. För öfrigt hvad nytta kan det medföra att genomgå endast 3 klasser. Är det någon af herrarne, som anser det kunna vara till någon nytta att endast genomgå dem och läsa litet tyska? Det är endast half-mesyrrer utan någon praktisk nytta. Det är mycket bättre att genomgå folkskolan ordentligt. Af dessa skäl anser jag det vara nyttigt med en liten afgift i de 3 lägre klasserna. Det är dessa skäl, som dikterat såväl mitt som utskottets beslut. Alla hafva varit ense derom: läroverkskomitén, kammaren och Kongl. Maj:t vid 1887 års riksdag. Och jag skulle mycket beklaga, om kammaren nu skulle fatta ett beslut, stridande mot hvad kammaren tre gånger förut beslutit. Ett sådant vacklande i kammarens beslut skulle åstadkomma, att man icke skulle fästa så stor vikt vid kammarens beslut, som annars skall blifva händelsen. Då saken så många gånger pröfvats och så många myndigheter ansett terminsavgifternas höjande nödvändigt, anser jag kammaren böra stå fast vid sin förut uttalade mening. Jag fäster mig icke vid talet om kunskapskatt såsom skäl för afslag. Afgiften är endast en tribut, som den burgne mannen skall betala, för att hans barn skola erhålla ett vetande, som de få nytta af för all framtid.

Rektor Winkrans har alldeles riktigt framhållit förhållandena vid flickskolorna och frågat, hvad vi gjort för våra flickor. Herrarne veta, att terminsavgiften för flickor uppgår till 60 kronor, det vill säga 120 kronor för år. Det vore nog godt, om vi kunde komma derhän, att vi kunde befria dem från avgifter, men det har visat sig

omöjligt. Vi få söka gå medelvägen och, såsom man säger, ställa kyrkan midt i byn.

På grund af hvad jag anfört yrkar jag bifall till utskottets förslag, men har intet emot, om kammaren bifaller förslaget med den af rektor Winkrans deri föreslagna ändring.

Angående
införande af
termins-
avgifter.
(Forts.)

Herr Nyström: Man har nu åter i rörelsen utsläppt ett nypregladt ord som heter, *kunskapsskatt*. Ordet kan ju vara godt i annat sammanhang, men det är icke riktigt i det samband, på det sätt det här användts, ty hvad har man för särskild anledning att kalla det för skatt, som helt enkelt utgör betalning för en sak, som jag behöfver och har gagn af. Med lika skäl kan jag kalla det för helsoskatt, som jag lemnar i arfvode åt den läkare jag anlitar, andra exempel att förtiga.

Saken synes mig i sjelfva verket vara mycket enkel. Undervisningen är en vara, lik alla andra varor. Man tänke blott på hvad de kosta, dessa privata språklektioner, pianolektioner och andra. Undervisningen är alltså en vara, och den skall betalas antingen af den, som har gagn af varan och tillgodonjuter densamma — och detta är förstas det rigtigaste och naturligaste — eller också af någon annan. Denne andre är i detta fall staten.

Jag skall i största korthet anföra ett exempel på, huru saken ställer sig. Jag vet, mine herrar, af egen erfarenhet, huru betalningen utgår för en flicka, som går i enskildt verk i Stockholm. Terminsavgiften för henne går till c:a 100 kronor, då terminsavgiften för en gosse deremot varierar mellan 15 och 17 kronor. Detta pris 100 kronor antager jag måtte utgöra varans rätta värde, ty konkurrensen, som här är fri, har nog låtit det rätta priset komma fram. Om således 100 kronor är varans verkliga värde, och i statens allmänna läroverk endast betalas 15 à 17 kronor för dessa pojkar, som gå der, så betyder det, att $\frac{1}{6}$ af den rätta avgiften betalas af gossarnes målsmän och de öfriga $\frac{5}{6}$ af staten för deras räkning. Hvarför skall jag få åtnjuta en sådan fördel, om jag både kan och vill betala? Skälet härför kan jag icke inse, och jag måste därför ansluta mig till det föreliggande förslaget om terminsavgifternas höjande. Men jag skulle icke antaga denna åsigt eller våga förorda ett sådant förslag, om jag verkligen trodde, att följderna af sådan ändring skulle blifva, att fattiga ynglingar verkligen utestängdes från de allmänna läroverken, ty det vill jag ingalunda vara med om. Vårt lands historia visar tillräckligt, huru stor förlust vi under sådana förhållanden skulle kunna komma att lida. Men vi hafva ett enkelt korrektiv att uppställa, nemligen fritagandet af de mindre bemedlade lärjungarne allt mer och mer, ända till dess att vi komma till den punkt, att vi kunna vara förvissade om, att ingen otillbörlig uteslutning på denna grund eger rum. Jag ansluter mig i sådant syfte med glädje till rektor Winkrans' förslag. Vi kunna börja med utskottets eller rektor Winkrans' siffror och sedan gå till än högre procenttal, till dess vi finna att ingen uteslutning eger rum af fattiga gossar eller ynglingar, som hafva sin rätta plats på studiebanan. Hafva vi vunnit det målet att, å ena sidan, ingen med orätt uteslutes, men att, å andra sidan, den,

Angående införande af terminsavgifter. som bör, vill och kan betala, verkligen får betala, tror jag att vi ställt saken på riktig fot.
Jag ansluter mig till rektor Winkrans' förslag.
(Forts.)

Herrar *Lindmark, Styffe, Werner, Lyth, Mallmin, Larsson* i Upsala, *Crafoord, Peterson* i Hasselstad och *Göransson* förenade sig med Herr Nyström.

Herr Svensson i Karlskrona yttrade: Då jag redan instämt med herr P. Andersson i det af honom framställda yrkandet, kan det tyckas öfverflödigt, att jag begärt ordet.

Anledningen, hvarför jag emellertid gjort det, var ett yttrande af en talare, att ingen enda obemedlad, begåfvad yngling skulle utstängas från undervisningen i de allmänna läroverken genom de nu föreslagna terminsavgifterna, då det dels funnes stipendier och dels vore föreskrifvet, att nedsättning eller efterskänkning af avgifterna finge ske. Hvad stipendierna beträffar, torde de vara mycket ojemnt fördelade vid de olika läroverken. Det finnes läroverk, som äro mycket litet doterade, och de läroverkens lärjungar skola väl icke hafva någon nytta af stipendierna vid andra läroverk.

Det är föreslaget, att medellöse skulle kunna befrias från afgift till ett antal af 15 $\frac{1}{10}$ %. Men hvad är att vara medellös? Det begrepp man hittills fäst vid ordet har varit att medellös är den, som har fattigunderstöd. Skulle man utsträcka begreppet något, skulle det kanske kunna anses liktydigt med att icke ega existensminimum. Men de, som nått och jemnt nå upp till existensminimum, hafva icke större inkomster, än att hvarje afbränning för dem skulle vara en ytterst stor försakelse. För dessa komme dessa nya avgifter att blifva ofantligt tyngande, och jag är öfvertygad om, att mer än en yngling, som har både begåfning och lust att komma till läroverket, skulle genom de föreslagna avgifterna derifrån undanträngas.

Samme talare har också anfört som skäl för införandet af dessa avgifter, att det nu finnes mer än en, som nödtorftigt släpade sig fram till studentexamen. Men jag tror icke, att desse, som släpa sig fram, skulle derigenom förhindras komma in i läroverket, ty det är fullt ut lika många af dem, som hafva råd att betala, som släpa sig fram, och dem kommer man i alla fall icke åt.

Det kunde vara mycket mer att tillägga, men herr Kardell har så fullständigt framhållit olägenheterna, att jag icke vill upptaga kammarrens tid. Jag ville endast påpeka, att mellan dem, som hafva råd att betala — millionärernas söner, såsom man sagt — och de medellöse, finnes ett stort antal, som nått och jemnt skall kunna komma ut med dessa avgifter. Jag ber därför få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till herr Anderssons i Högkil reservation.

Herr P. Waldenström: Jag har följt den diskussion, som varit sedan jag sist hade ordet, med stor uppmärksamhet, och jag har af densamma fått en ytterligare bekräftelse på hvad både jag och andra påstått skulle blifva den egentliga verkan af den föreslagna åtgärden. Man har sagt, att härigenom skulle åstadkommas en inskränkning i

antalet af dem, som söka men icke kunna skaffa sig den bildning, som meddelas vid det allmänna läroverket». Man har sagt: »för närvarande är det för stort tillöpp till skolorna», och »för att förebygga detta» skulle terminsavgifter införas. Man har sagt: »det är för mycket folk på den banan, och man måste finna någon bot häremot». Man har vidare sagt: »för att icke några flere skola dragas in på denna bana, måste afgifter införas redan i första klassen». Herrarne kunna således finna, att det icke var gripet ur luften, då man här uttalade den förmodan, att egentliga syftet med undervisningsavgifters införande vore att förhindra en mängd söner af fattiga föräldrar att komma in i läroverken. Ty de rika föräldrarnes barn hindras icke.

*Angående
införande af
termins-
avgifter.
(Forts.)*

Herr Nyström sade, att undervisningen vore en vara, och dess verkliga värde kunde man bedöma efter de afgifter, som tagas i privata skolor. Gjorde man det, så skulle man finna de nu föreslagna avgifterna betydligt lägre. Hvarför skulle man för öfrigt icke betala undervisningen lika väl som läkareafvode etc.? Ja, det är sant, att undervisningen är en vara, men vi hafva alltid hittills betraktat det såsom en ära och en pligt för staten att tillse, att bildningen blir så allmän som möjligt. Vi hafva därför hela folkskolan afgiftsfri, fastän den undervisning, som der meddelas, också är en vara, som har sitt värde. Det af herr Nyström anförda skälet anser jag således icke hafva någon betydelse. Skulle vi taxera undervisningen efter dess verkliga varuvärde, låt oss då införa afgifter i alla skolor och till det belopp, hvartill den ifrågavarande undervisningens verkliga värde uppgår, i fall den kan uppskattas. Jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, att den högsta undervisningen, eller universitetsundervisningen, är alldeles afgiftsfri. Skulle man då icke kunna införa terminsavgifter vid universitetet såsom bidrag till aflöning af professorer och extra ordinarie professorer samt bestämma äfven dessa afgifter till belopp, som något så när motsvarade varans verkliga värde? Men hvart skulle sådant leda? Och vilja herrarne verkligen det? Man har med rätta sagt, att ju längre en studerande kommer, desto mer bildning hemtar han af hvarje undervisningstimme. Och hvad böra då avgifterna för undervisningen vid universitetet bestämmas till?

Man har mot mitt förra anförande invändt, att det vore mycket praktiskt, att eforus granskade och godkände det förslag till befrielse, som upprättades af nämnden. Herr Olof Jonsson menade också, att detta icke skulle leda till något mångskrifveri, men herrarne märkte nog, att herr Olof Jonssons anförande icke var utmärkt af samma klarhet, som eljest brukar utmärka hans yttranden, och det var nog därför, att han kände sig svag på benen, då han talade härom. Ja, mine herrar, det kommer verkligen att vålla mycket mångskrifveri. Antingen kommer eforus att verkligen granska listan eller också att icke göra det, utan bara skriva under den. Det senare kommer säkert att blifva det vanliga. Herrarne veta ganska väl, huru mycket höga vederbörande stundom hafva reda på hvad de skriva under. Det går för dem ungefär på samma sätt som det går för oss, när vi här i kammaren förklara oss »finna protokollet rätt uppfattadt», hvilket vill med andra ord säga: vi hafva inte tagit reda på en smula

Angående
införande af
termins-
avgifter.
(Forts.)

af innehållet. Det hände i min födelsebygd, att en landskamrer slog vad med en bekant, att han skulle få Kongl. Maj:ts befallningshafvande att skriva under »Hönsgummans visan». Han skref af visan i vanlig protokollsstil samt lemnade in den med andra handlingar, och — mycket riktigt! — den blef verkligen underskrifven i likhet med de andra papperen. Jag vill naturligtvis icke, att hvad jag nu sagt skall fattas såsom någon anmärkning mot herrar landshöfdingar i allmänhet. Men herrarne veta nog, att det mycket ofta går till ungefär på det sättet. Om det kommer att gå till på liknande sätt med den här ifrågasvarande listan hos eforus — och det blir nog det regelmessiga — så är det klart, att det icke har någon betydelse, att han skriver under henne. Skall han åter granska den och jmföra den med listorna från de öfriga läroverk, som ligga i hans stift, får han ett ganska drygt arbete. Skall han taga reda på förmögenhetsförhållandena i den ena och den andra bygden, för att bedöma, om nämnden varit för sträng eller eftergifvande, så får han ett skrifveri, som blir mycket besvärligt, icke så mycket för honom sjelf som för konsistorienotarien och amanuensen, hvilka ombesörja och mottaga skrivelserna. Får han sedan några anmärkningar att göra, så måste han ytterligare skriva till nämnden och be om förklaringar, och detta kommer att förorsaka ett mångskrifveri, som vållar mera besvär, än saken är värd.

Men detta var ju icke min hufvudsakliga anmärkning mot förslaget. Vida viktigare var den andra. Det förekommer min känsla mycket vidrigt, att, när en lärjunge afgår från en skola utan att hafva betalat terminsavgiften, rektor skall på afgangsbetyget anteckna den skuld, hvori han häftar. Herr Olof Jonsson sade, att om jag hade läst den nästföregående punkten i utskottets förslag, skulle jag vetat, hvartill sådant skulle tjena. Jag kan upplysa honom, att jag läst den punkten, men jag har ändå ej kunnat fatta gagnet deraf. Jag tänker mig t. ex. att från Gefle läroverk utgår en lärjunge, utan att hafva betalat terminsavgiften. Han försöker komma igen nästa år. Tro herrarne icke, att lärarekollegiet vet af, att han häftar i skuld, utan att det står i hans betyg? Men han försöker gå till ett annat läroverk. Tro herrarne icke, att rektor vid det nya läroverket skall kunna få reda på hans skuld, utan att den står antecknad på betyget? Redan nu eger vid lärjunges öfvergång från ett läroverk till ett annat kommunikation ofta rum från det senare till det förra, då rektor frågar åtskilligt om ynglingen, åtskilligt som kanske behöfver sägas, utan att man därför ansett skäligen att införa det i betyget.

Skulle en sådan anteckning som den ifrågasvarande träffa endast dem, som, för att begagna Olof Jonssons ord, *kunna* men icke *vilja* betala, vore icke så mycket att säga derom, men den kommer att träffa äfven ynglingar, som vilja men icke kunna betala, och det hindrar dem icke blott vid sökt inträde i ett annat läroverk, utan äfven när de vilja söka sin utkomst på andra banor. Ty öfver allt måste de visa sina betyg. För öfrigt är denna anmärkning på lärjungens betyg fullkomligt obefogad, emedan det är hans föräldrar eller målsmän, som skola betala, hvarför skulden är *deras* och icke lärjungens. Gif *dessa* anmärkning, men icke lärjungens! Anmärkningen

skulle också ofta komma att träffa t. ex. sådana barn, som vore ur stånd att betala. därför att der föräldrar dött och lemnat konkursbo efter sig. Hvarför skall nu en sådan lärjunge på sitt betyg bära anteckning om sin afiidne faders skuld? Hvem vinner något på det? Det finnes många utvägar att förebygga, att lärjungar komma in i ett annat läroverk utan att hafva betalt föregående skulder. Och man behöfver för det ändamålet alls icke tillgripa en anmärkning, som allt för mycket påminner om anteckningar i prestbevis om förlust af medborgerligt förtroende.

*Anående
införande af
termins-
avgifter.
(Forts.)*

Herr Olof Jonsson i Hof sade, att, om man införde avgifter redan i allmänna läroverkets nedersta klasser, så skulle en mängd barn, som nu söka sig in i elementarläroverket, nödgas tillbringa ett eller annat år till i folkskolan, hvarigenom den klasskilnad, som nu finnes emellan folkskolans och elementarläroverkets barn, kommer att utjmnas. Men deri räknar han alldeles miste. Dessa avgifter skulle naturligtvis hindra endast de mindre bemedlades barn att från folkskolan öfvergå till det allmänna läroverket, hvilket skulle hafva till följd, att endast de förmögnares barn komme att besöka detta sistnämnda. Och då skulle uppstå precis den klasskilnad, som man redan nu velat anklaga de allmänna läroverken för, men som nu icke eger rum. Ty, såsom jag sagt, genom avgifter skall man icke tvinga den rike att sätta sina barn i folkskolan, men väl hindra de mindre bemedlades barn från att kunna komma in i allmänna läroverket. Vilja herrarne det göra, så mån I göra det. Jag skall åtminstone sätta mig deremot, så långt jag kan. Men kommen sedan icke och klagen, att de båda läroverksformerna blifva uttryck för en klasskilnad, som herrarne sjelfva sålunda skapat.

Herr Winkrans medgaf, att äfven med den utsträckning, som Kongl. Maj:t medgifvit för befrielse från undervisningsavgifter, det likväl skulle komma att inträffa, att många lärjungar funnes, som icke kunde betala dessa avgifter. Men då, menade han, kunde rektor alltid vidtaga åtgärder för att skaffa hjälp åt sådana gossar. Ja, mine herrar, det der går kanske mycket bra i Göteborg, men i andra städer går det icke lika bra; och jag frågar er, mine herrar, om det är skäl att genom lagstiftning tvinga rektor att springa ut i staden för att tigga i hop penningar åt mindre bemedlade gossar, på det de må komma in eller stanna qvar vid läroverket? Rektor har tillräckligt att göra ändå, och han har dessutom ej sällan det allt annat än behagliga göromålet att försöka skaffa hjälp åt lärjungar, som lemnat läroverket för att öfvergå till universitetet.

Herr Ivar Månsson sade, att man skulle införa avgifter i första klassen för att hindra sådana pojkar, som icke hade råd att fortsätta, från att komma in i det allmänna läroverket. Ty, mente han, släpper man först dit dem och sedan med avgifter hindrar dem att komma vidare, när de gått igenom 3 klasser, så gör detta större skada än gagn. Eller fins det någon bland herrarne, frågade han, som anser, att det vore till någon nytta för pojkarne att bara hafva gått igenom tre klasser? — Nu har emellertid herr statsrådet föreslagit, att åtskilliga läroverk skola ombildas till treklassiga, och då är det väl hans åsigt, att de treklassiga läroverken äro till någon nytta. Och herr

Angående
införande af
termins-
avgifter.
(Forts.)

Ivar Månssons granne der till venster har, som vi veta, föreslagit, att pedagogien i Borgholm på Öland icke skulle indragas utan ombildas till läroverk med tre ämneslärare. Han måtte väl alltså vara en af dem, som anse, att man har nytta af att hafva gått igenom tre klasser, äfven om man icke kan gå längre.

Jag får på grund af allt detta förklara, att jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Andersson i Högkil: Man har klandrat den benämning, som jag i reservationen använt för att beteckna den betalning, som ifrågasatts, att staten skulle kräfvä af allmänna läroverkens lärjungar. Det är dock icke jag, som inom riksdagen först begagnat benämningen skatt och kunskapsskatt för ifrågavarande avgifter. Den begagnades t. ex. 1882 i Första Kammaren af svenska kyrkans främste man, erkebiskop Sundberg. Vidare har den blifvit använd af flere framstående ledamöter af Andra Kammaren, ledamöter som lika väl känna ordens valör som de, hvilka här framställt anmärkningar mot ifrågavarande benämning. Inom utskottet framställes samma anmärkning af biskop Billing, och jag föreslog då en annan benämning för denna afgift, nemligen »skyddstull», men han tyckes icke heller belåten med det ordet, oaktadt det är en annan biskop, som förut använt det inom riksdagen, nemligen biskop Rundgren. Han förklarade år 1880 att kunskapsskatt egentligen är en skyddstull, och att den har, såsom alla andra skyddstullar, en flerfaldig betydelse, nemligen dels att tillföra statskassan penningar och dels att skydda för öfverbefolkning i skolorna och pojkarne hufvuden från kunskaper. Jag trodde knappt, att jag skulle här behöfvä erinra om betydelsen af ordet skatt och kunskapsskatt. Men sedan min reservation blef tryckt, hörde jag åtskilliga anmärkningar mot denna benämning.

Jag anser mig dock ha goda skäl för mitt påstående, att benämningen är fullt riktig, ehuru det skulle vara ogrannlaga att upptaga tiden med att här framlägga bevis för åsigtens rättighet.

Här har blifvit sagdt, att ingen inträdessökande behöfver uteslutas från läroverket i följd af utskottets förslag. I det betänkande, som utgafs af den s. k. läroverkskomitén, finnes på sid. 306 en tabell, som uti afdelningen a) upptager sådana personer, om hvilka man ansett sig kunna antaga, att de skulle förmå erlægga full afgift för de barn, de hålla vid allmänna läroverken. De utgöra 34,6 %. I afdelningen c) finner man en förteckning öfver sådana föräldrar och målsmän, som icke kunna betala för sina barn, d. v. s. öfver de medellösa. Dessa utgjorde:

<i>i klasserna:</i>	<i>procent:</i>
1	25,7
2, 3	23,3
4, 5	22,8
6, 7	23,0,

eller i medeltal för hela skolan 23,4 %. Hela det öfriga antalet, uppgående till 42 %, utgöres af s. k. mindre bemedlade, för

hvilka half afgift är fullt likaså känbar att erlægga som hel afgift för dem, som finnas upptagna under afdelningen a); och införandet af kunskapsskatten skulle helt visst för mången medellös och mindre bemedlad betyda detsamma som utslutning från läroverket.

*Angående
införande af
termins-
avgifter.
(Forts.)*

Jag har upptecknat åtskilliga gjorda anmärkningar, som jag hade tänkt bemöta. Men det är redan gjordt af talaren på geflebänken. Jag skall blott fästa mig vid en enda sak. Här har talats om utlandets exempel. Men man får ofta här i kammaren höra, att den utländska lagstiftningen icke alltid lämpar sig för våra förhållanden. Det har man i andra fall fått höra ifrån sjelfva konstitutionsutskottet, och i detta fall passar helt visst ett sådant konstitutionsutskottets uttalande bättre än i åtskilliga andra. Ty säkert är det, att i fråga om erhållandet af kostnadsfri bildning är det känbarare för en liten och fattig nation än för en stor och rik, om man skulle göra in-skränkningar och derigenom lägga hinder för bildningens spridning. I detta fall vill jag, att man tillämpar den så ofta anförda satsen: »Sverige åt svenskarne».

Herr Larsson i Mörtlösa: Man har klagat öfver en öfverbefolkning på den lärda banan, och jag tror, att denna klagan har skäl för sig, men då nu utskottet föreslagit ett preservativ mot detta genom högre terminsavgifter, dock med iakttagande att 15 % medellöse och 20 procent mindre bemedlade skulle få befrielse, tvekar jag icke att bifalla utskottets förslag. Men om det visar sig, att herr Winkrans skulle hafva större utsigter att få sin vilja igenom, skall jag icke heller för min del motsätta mig hans förslag.

Herr Pålsson: Jag begärde ordet för att särskildt fästa majoritetens i denna kammare uppmärksamhet på en sak, som jag icke tror vara rätt påaktad i afseende på terminsavgiftsfrågan. Vi hafva flera gånger uttalat oss för en rättvis beskattning, och jag vet, att majoriteten i denna kammare är för en sådan beskattning. Nu vill jag fästa uppmärksamheten på den frågan, huru vida dessa avgifter kunna vara rättvisa. Nej. Det har också blifvit allmänt erkändt till och med af dem, som talat för att dessa avgifter borde i visst hänseende och till viss mån betalas. De fattige och obemedlade skulle befrias från dessa avgifter enligt utskottets förslag till 15—20 %, enligt herr Winkrans' till 20—30. Men är det rättvist, om man stannar vid detta? Man kan visserligen säga, att de bemedlade få också betala denna terminsavgift för sina söner. Men jag frågar, hvem skall betala för sönerna till dem, vi stryka enligt detta utskottets förslag. Det blir de rike lika fullt, och man kan icke anse, att det blir de fattige, som komma att betala dessa skatter, som nödvändigt behöfvas för allmänna läroverken. Ty det är blott en ringa del, som inflyter genom terminsavgifter, mot hvad som uttages efter hvars och ens skatteförmåga. Men då komma ju likväl de förmögne att betala hvad som behöfves för dessa läroverks underhåll.

Jag finner därför frågan mycket lätt löst och på det allra bästa sättet löst, om jag yrkar rent afslag å alla terminsavgifter. Och man kan hafva skäl att fråga: hvarför skola dessa terminsavgifter betalas?

Angående
införande af
termins-
avgifter.
(Forts.)

Jo, har man sagt, därför att i annat fall blifva läroverken öfverbefolkade. Men det är väl icke afgiften, som skall der vid lag ega betydelse; utan det fordras väl mycket mera af dem, som vid dessa läroverk skola inhemta de kunskaper de behöfva, än att de endast skola betala terminsavgifterna.

Jag tror, att herr Waldenström yttrat sig mycket tydligt och klart i denna fråga, och jag tror, att till hvad han uttalat icke någonting annat, åtminstone af väsentlig beskaffenhet, kan läggas, likasom jag ej tror, att hans värderika upplysningar kunna motsägas, utan måste anses rigtiga. Derfor kommer jag att instämma i hvad han yttrade och yrkar i likhet med flere föregående talare rent afslag.

Herr Sjögren: Jag vet icke, om jag kan helt och hållet instämma med en föregående talare derutinnan, att ursprungliga anledningen till kostnadsfri undervisning i våra lägsta skolor varit den, att man velat höja den allmänna bildningsnivån i landet. Så vidt jag varit i tillfälle att taga kännedom om hithörande historiska aktstycken, finner jag anledningen hafva varit den, att man på detta sätt ville sörja för, att staten skulle få dugliga embetsmän. Hade man icke gjort den första undervisningen kostnadsfri, hade man icke haft utsigt att erhålla embetsmän i tillräckligt antal och derjemte tillräckligt utbildade. Emellertid har man numera kommit derhän, att våra lärdomsskolor producera ett mycket större antal aspiranter till statens embeten och tjänster, än som kan anses nödigt och nyttigt. Vi hafva kommit till en punkt, der det kan sägas, att den *kostnadsfria* undervisningen icke ur den synpunkten är vidare behöflig.

Statens ändamål såsom kulturstat innebär visserligen, att den allmänna bildningsnivån inom nationen icke blott hålles uppe, utan äfven höjes; men under nuvarande förhållanden betingar detta ändamål icke med nödvändighet, att den lärda skolans undervisning fortfarande förblir nära nog kostnadsfri. Det betingar endast att de omedlades och de mindre bemedlades barn icke utestängas från möjligheten att i högre eller lägre grad erhålla lärd bildning.

Vill man nu bryta med den uti ifrågavarande afseende hittills följda princip, må man tillse, att brytningen göres så litet känbar som möjligt för alla dem, som antingen alldeles icke eller endast med största svårighet kunna underkasta sig de uppoffringar, som erläggandet af särskilda undervisningsavgifter skulle medföra. Efter min mening borde man i fråga om befrielse från erläggande af undervisningsavgifter vidblifva samma princip, som hittills varit gällande i fråga om befrielse från de s. k. terminsavgifterna, så att åt de föreslagna nämnderna öfverlemnades att från undervisningsavgift befria så många lärjungar, som, under förutsättning att öfriga vilkor för åtnjutande af befrielse vore för handen, ansåges deraf vara i behof.

Om man fastställer antalet af dem, som kunna komma i åtnjutande af dylik befrielse, till vissa procent af vederbörande läroverks hela lärjungeantal, så kan lätteligen inträffa, *antingen* att antalet af dem, som verkligen behöfva befrias, är större än det lagstadgade antalet af dem, som få befrias, och att man i slikt fall nödgas från läroverket utestänga lärjungar, som icke borde utestängas, *eller också*

att vederbörande nämnd i hvarje fall befriar det högsta tillåtna antalet, oafsedt om behovet af befrielse är mer eller mindre trängande. Då vid olika läroverk proportionen mellan lärjungar, som förmå betala, och dem, som icke förmå betala undervisningsafgifter, säkerligen är mycket olika, så skulle fastställandet af ett maximiantal af befrielser åtminstone till en början medföra olägenheter och dessutom i tillämpningen visa sig medföra ojämnheter.

Befrielse för alla, som förtjena och behöfva befrielse, vore alltså efter min åsigt ett synnerligen lämpligt och rättvist öfvergångsstadgande, efter hvars tillämpning inom någon tid lättare kan bedömas, om och till hvilken siffra antalet af dem, som få befrias, kan utan olägenhet fastställas till vissa procent af läroverkets hela lärjungeantal. I betraktande af det läge, i hvari hela denna fråga nu befinner sig, vill jag emellertid icke framställa något yrkande i nu antydda riktning.

Herr Björck: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för klargöra min ställning till frågan. Jag kommer att ställa mig på deras sida, som yrka rent afslag på denna punkt, just därför, att jag anser denna förhöjning af terminsafgifterna vara den allra största orättvisa, som någonsin kan begås mot de mindre bemedlade klassernas barn, eller rättare målsmännen till dessa barn. Jag skulle vara den förste, som vore med om en förändring, om Kongl. Maj:ts regering eller utskottet hade kommit med ett förslag angående förhöjning i terminsafgifterna, baserad på den allmänna eller kommunala rösträtten, så att den, som betalar skatt för så och så många tusen kronors inkomst af kapital eller arbete, skulle betala full terminsafgift för sina barn; den åter, som skattade för blott så och så många tusen kronor, skulle betala endast halfva afgiften; och den slutligen, som betalade endast efter några hundra till och med ettusen kronors inkomst, skulle vara alldeles befriad från alla terminsafgifter för sina barn i alla klasser. Då hade man kunnat säga, att det vore rättvist, ty då hade afgifterna just träffat dem, som hade råd att betala, och i mån efter som min förtjenst höjt sig, så hade jag kommit upp i den kategori, der det betalades mera, hvaremot jag å andra sidan, om den sjunkit, kommit ner i den kategori, der afgiften vore mindre eller ingen.

Jag kan i denna sak icke göra något särskildt yrkande. Jag vill endast framhålla, att, när man håller så högt på eftergifter i afseende då den kommunala rösträtten, så är det en billig sak, att detta tages i betraktande en annan gång, då förslag i förevarande fråga kan komma fram, och att man bör tänka på, att det är på de grunder, jag nu antydt, som vi böra basera betalningen till de allmänna läroverken.

Jag har icke vidare att säga, utan yrkar, som sagdt, rent afslag.

Herr Winkrans: Herr talman! Blott ett par ord! — Jag står i hufvudsak mycket nära den ståndpunkt, som herr Waldenström intager, och tycker således, att det vore behagligt att slippa dessa terminsafgifter. Hvarför jag emellertid framställt mitt särskilda för-

*Angående
införande af
termins-
afgifter.
(Forts.)*

Angående införande af termins-afgifter. (Forts.) slag, beror på rent praktiska skäl. Ännu hellre skulle jag vilja förena mig med representanten från Lund i hans yttrande derom, att nämnden borde få befria *alla* de lärjungar, som behöfde sådan befrielse. Men jag har fruktat och fruktar fortfarande, att ett sådant yrkande icke har att vänta någon framgång, hvarför jag fasthåller vid mitt medlingsförslag.

Hvad beträffar det af herrar Waldenström och Petter Andersson använda uttrycket »kunskskatt», så vill jag icke tvista om dess berättigande. Jag är dock öfvertygad, att detta uttryck icke är riktigt väl valdt. Möjligen skulle det vara det, i fall elementarundervisningen vore, likasom folkundervisningen, obligatorisk, så att hvar och en vore ovilkorligen skyldig att skaffa sig den. Men så är ju icke förhållandet.

Vidare har herr Waldenström gjort åtskilliga utfall mot mångskrifveriet. Det vill jag också gilla. Men hvad angår det, som han nämnde derom, att man skulle bli tvungen att underställa eforus frågor om befrielse från terminsavgift, så är detta allt icke någonting nytt, ty redan nu måste jag hvarenda termin underställa eforus sådana frågor.

Hvad beträffar det betyg, som skulle utfärdas derom, att en lärjunge icke betalt sin avgift, så är det ju visserligen obehagligt för rektor att utfärda ett sådant betyg, då han vet, att lärjungen icke kan hjälpa saken, utan att det beror på målsmannen. Men äfven för närvarande fins i alla fall någonting dylikt. Om en målsman nu icke betalar avgiften, hvad är då rektors skyldighet? Jo, han är då ovilkorligen skyldig att lagsöka. I annat fall råkar han ut för anmärkning från kammarrätten eller statsrevisorerna och får då betala sjelf. Det har jag understundom gjort för att förekomma sådana anmärkingar.

Då den ärade talaren framför mig påstod, att våra skolor inrättades ursprungligen för att staten skulle få dugliga embetsmän, så vill jag säga, att detta icke alls strider mot den lilla inledning jag gjorde då jag sade, att Gustaf II Adolf och Axel Oxenstierna ville höja kulturens ställning i landet. Jag gick dervid icke in i några specialiteter. Hade jag det gjort, så skulle jag ha sagt detsamma som den ärade talaren, nemligen att skolorna från första början tillkommit egentligen endast, för att staten skulle kunna skaffa sig dugliga embetsmän.

Den föreliggande frågan är mycket grannlaga, och om vi stå på olika ståndpunkt, så är det nog bäst att bli vid det gamla; och då skälet för dessa skolor icke är detsamma som fordor, utan det är så, som doktor Nyström sade, att undervisningen är en vara, som måste betalas, och en del icke kan betala den, ja, då är det icke för mycket begärtdt, att de skola betala *tio* procent af hvad som verkligen borde betalas, af dem, som hafva råd nemligen. Det kan man taga för ett mycket beskedligt medlingsförslag, och derigenom skulle icke utstängas många.

För min del gillar jag mera utskottets än Kongl. Maj:ts förslag och anser sålunda, att afgifterna böra börja redan med första klassen,

hvarvid dock procenten af dem, som befrias, bör blifva så stor, som omständigheterna medgifva.

Jag har icke något vidare att yttra.

*Angående
inforande af
termins-
avgifter.
(Forts.)*

Herr Sven Nilsson: Herr talman! Jag kan verkligen icke förstå den mening, som gör sig gällande här i kammaren, att, om det föreliggande förslaget skulle antagas, man derigenom skulle utestänga en stor del ynglingar, nemligen de fattiga från våra läroverk. Detta förslag afser ju icke endast att befria 15⁰/₁₀₀ såsom fattiga, utan dertill skola 20⁰/₁₀₀ såsom mindre bemedlade vara befriade från att erlägga full afgift. Då hade jag för min del trott, att man icke skulle komma fram med ett så vågadt påstående af dem som yrka afslag, som att vi genom förslaget skulle komma att utestuta en stor del elever från läroverken, som äro medellösa. Men de talare, som påstått detta, äro icke alls konsekventa; ty de tänka icke på, att det också fins rika föräldrars barn i skolan, och man kan väl då icke med skäl säga, att man »utesluter» någon, när å ena sidan ett så stort antal kan befrias och andra sidan de öfriga väl hafva råd att betala denna lilla terminsavgift. Jag tror således, att det är en ganska stor inkonsequens, som desse talare göra sig skyldige till. Jag kan förstå göteborgsrepresentantens yrkande. Ty det kan försvaras. Han vill göra ett ännu större antal af de fattige eller mindre bemedlade befriade än utskottet, och det kan jag mycket väl förstå. Och jag skulle icke ha det allra ringaste emot att gå in på detta förslag, mycket hellre än på det beslut, som Första Kammaren fattat. Ty Första Kammarens beslut innebär en orimlighet derutinnan, att, när man tar bort all afgift för de tre första klasserna, såsom Första kammaren har gjort, så tar man bort afgiften äfven för de förmögna, som ha råd att betala den. Enligt herr Winkrans' förslag deremot komma de rike att betala hela vägen genom alla klasser, och det anser jag för min del vara rättvist.

Nu har man kallat detta en progressiv beskattning. Ja, mine herrar, det är nu visserligen icke en sådan i egentlig mening, men det är dock en afgift, som tillfaller statsverket i en progressiv skala. Det är de förmögna, som skulle betala fullt; de fattige åter skulle bli rent fria och de mindre bemedlade, som hade *någon* råd att betala, skulle erlägga en mindre afgift. Detta är nu en åsigt, som denna kammare förut, icke en utan många gånger, varit med om, och då jag för min del förut varit med om sådana beslut, så anser jag mig handla konsekvent, då jag nu yrkar bifall till det förslag i denna rigtning, hvilket föreligger i utskottets hemställan. Jag skulle hellre taga herr Winkrans' förslag, men jag röstar för utskottets och hoppas, att kammaren skall antaga utskottets förslag just därför, att man då möjliggör en sammanjemkning med Första Kammarens beslut. Jag tror, att herr Winkrans' förslag i afseende på en sådan sammanjemkning är ett så billigt medlingsförslag mellan båda kamrarne, att jag icke kan föreställa mig, att något lämpligare kan förekomma; och för den händelse utskottet kommer med ett sådant medlingsförslag mellan kamrarne, så skall jag för min del icke ha det ringaste der-

Angående
införande
af termins-
avgifter.
(Forts.)

emot. För närvarande yrkar jag emellertid bifall till utskottets förslag.

I detta yttrande instämde herrar vice talmannen *L. O. Larsson*, *Truedsson*, *Bengtsson* i Boberg, *Gyllensvärd*, *Lyttkens*, *Nilsson* i Skärhult och *Ersson* i Arnebo.

Ordet lemnades härefter till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Wennerberg, hvilken anförde: Då jag nu är närvarande i kammaren, och denna fråga blifvit ganska vidlyftigt diskuterad samt äfven, såsom jag tror, föranledt en mängd sinsemellan skiljaktiga fordringar, vore det väl illa, om jag icke yttrade mig något åtminstone. Jag skall söka göra det så kort som möjligt; och vill endast redogöra för de väsentliga skälen för den kongl. propositionen i denna punkt.

Då, såsom vi veta, under senare tider blifvit fråga om påläggande af undervisningsavgifter, som det egentligen borde heta, i stället för terminsavgifter, hvilka vi hafva förut, så har jag alltjemt och senast för några år sedan i Första Kammaren visat mig vara deremot sträfvande. Jag har satt så mycket värde på den fria undervisningen i vårt land, att jag tyckt det vore svårt, om vi en gång skulle nödgas afstå från den berömmelsen.

Men tiderna förändras och åsigtorna måste äfven i någon mån förändras i dem. — En annan fråga har också mycket starkt trängt sig fram och blifvit alltmer omhuldad med varma förord under de föregående åren, nemligen behofvet af en löneförhöjning för lärarne vid de allmänna läroverken. Man har funnit, att, då dessa läroverk äro för staten så dyra, som de verkligen äro, vore svårt att bevilja någon löneförhöjning, åtminstone ej förr än till dess man funnit, att det icke vore mer än billigt, att de, som en gång skulle erhålla lön af staten för sitt arbete såsom embetsmän eller på annat sätt blifva i statens tjänst anställda, också betalade något för erhållande af sin högre bildning. Jag har då funnit, att i detta resonnement ligger egentligen icke något, som kan kallas för origtigt eller klandervärdt. Sådant är äfven i flere andra länder genomfördt.

Men vår skolstadga säger i sin 1:a §, att våra allmänna läroverk äro till icke blott för att meddela en vetenskaplig bildning, utan i främsta rummet för att lemna en allmän medborgerlig bildning. Att pålägga en s. k. kunskaapsskatt på de ynglingar, som endast vilja begagna sig af denna undervisning — till hvilken de hafva lika mycken rätt, som de, hvilka få deltaga i den högre undervisningen — för att sedan från dessa första klasser gå ut i yrken eller handtverk, ynglingar, hvilka således aldrig komma att betunga staten med att gifva dem löner, det har jag tyckt icke vara tillständigt. Derfor modifierade jag det under 1887 framlagda förslaget och vann Kongl. Maj:ts bifall dertill, att den pålagda skatten borde träda in först med fjerde klassen och fortfarande sedan ökas, men att deremot tillträde till de tre första klasserna, som blott skola gifva en allmän medborgerlig bildning, skulle vara fritt. Jag tänkte, att denna Kongl. Maj:ts pro-

position verkligen skulle omfattas med större bifall, än som jag ser hafva skett.

*Angående
införande
af termins-
afgifter.
(Forts.)*

Å ena sidan har man, som synes af utskottets och Första Kamarens beslut, fäst ett mycket stort afseende dervid, att genom att pålägga skatten äfven i de tre första klasserna, så skulle staten för underhållet af läroverken derigenom vinna årligen ungefär 80,000 kronor. Summan är icke liten, jag medgifver det. Fördelad åter på de målsmän, som vilja hafva in sina söner i skolan, för att de skola få den första undervisningen, blir äfven tio kronor årligen rätt betydligt. Vi skola icke tro, att, derigenom att man undantager de s. k. fattige, allt dermed är undangjordt. Det finnes äfven en klass människor, som kallas för mindre bemedlade, hvilka lefva så att de nått och jemt draga sig fram, men som icke kunna vänta att få efterskänkt för sina barn någonting af den bestämda undervisningsafgiften. För denna klass kan esomoftast utgiften af en samlad tiokrona vara rätt betungande. Genom denna påläga afskräcker man från första början föräldrarna, som tänka på den långa och kostbara banan, att sätta in sina söner i ett läroverk och låta dem få dessa tre klassers bildning, som sedan, när de såsom handlande eller yrkesidkare komma att utgå i lifvet, kan vara af ganska stor betydelse. Tänken eder, mine herrar, att en mängd af desse genom privat betalning skulle skaffa sig denna bildning, som så lätt kunde meddelas dem, utan att det ökade utgifterna för staten! De kostnader, som detta skulle medföra, i fall det komme att ske, äro ju egentligen en del af de stora bidrag, som i annat fall skulle tillfalla staten.

Någon gång kan det också hända, att en ung fattig gosse blifvit afskräckt från att söka skaffa sig denna bildning, och att staten derigenom gjort en stor förlust. Jag vågar påstå, att, så som det för närvarande är, många framstående, ja, verkliga stormän uppstått i vårt land, af hvilka vi, derest man hindrat dem från första början genom denna påläga, aldrig skulle hafva kunnat draga någon nytta. Det förhåller sig nemligen så, att eftertänksamme målsmän, äfven de, som hafva råd att betala, men som hafva flera barn, då de se den trängsel, som är rådande på den s. k. lärda banan, draga sig för att låta barnen gå i skolan. Hvilken bildning hafva de då fått nöja sig med, äfven om de hafva goda hufvuden och goda fallenheter i öfrigt? Jo, en högst ofullständig!

Det händer — och derpå har jag många exempel — att en yngling, som på detta vis blifvit förhindrad och som först kunnat visa hvad han duger till, om man pröfvat honom, aldrig mera får tillfälle dertill. Huru ofta händer det icke deremot, att i första klassen sitter en fattig gosse, litet uppskrämd af de nya förhållanden han kommit i, och ser nästan frånvarande och enfaldig ut, men sedan i andra klassen börjar utveckla sig och för läraren visa ovanlig duglighet och goda anlag. I tredje klassen sitter han bland de främste — och då är hans bana gjord, för så vidt man kan säga om en skicklig och välartad gosse, att hans bana redan då är gjord.

Dessa hafva varit skälen, hvarför jag icke kunnat förmå mig att instämna med min företrädare i afseende på terminsavgifternas utsträckning och lägga en hinderskatt på de yngsta. Antingen har

Angående
införande
af termins-
avgifter.
(Forts.)

Ynglingen under denna pröfvotid af tre år visat sig till studier icke lämplig, och då får han efter Kongl. Maj:ts förslag heller icke befrias från skolavgiften, ty det är icke nog med att vara fattig och sedig samt hafva ett godt betyg i uppförande och flit, här fordras äfven, att han skall visa, att han verkligen har fallenhet för att fortsätta studierna i skolan. Det finnes således en gräns, som hvar och en bör vara angelägen om att se till, att den icke öfverskrides af någon, som icke är till studier lämplig. Derigenom har man gjort honom en tjänst och läroverket likaså. Men man kan å andra sidan göra den fattige skolgossen och läroverket, ja, staten, en stor skada, om man från första början låter en begåfvad, men fattig yngling afvisas från läroverket, ty det är att afvisa honom, om man utom inskrifningsavgiften pålägger honom en ytterligare skatt af 10 kronor.

Då jag förmodar, att kammaren efter denna långa diskussion redan skapat sig en bestämd åsigt i ämnet, efter hvilken den kommer att besluta, och jag här icke har något yrkande att göra, har jag blott velat yttra detta, på det att för kammaren måtte blifva känt, hvad min åsigt i saken är.

Herr Bergman yttrade: Herr talman! Endast några få ord med anledning af hvad som sist yttrades från statsrådsbänken.

Herr statsrådet yttrade, att de allmänna läroverkens tre lägsta klasser skulle vara en synnerligen lämplig kurs för dem, som redan skulle vilja utgå i det praktiska lifvet, i yrkena och mera sådant. De hafva gått igenom dessa tre klasser — vi antaga att de komma in vid 10 års ålder — vid 13 år. Dermed hafva de då afslutat sin lärotid. Men jag ställer å andra sidan folkskolan med dess avslutningskurs och jag anser, att den, som icke kommer att fortsätta sina studier längre än till 13:de året, har större fördel af att hafva genomgått folkskolan än tre klasser i ett allmänt läroverk.

Men jag går ännu ett steg. Å ena sidan skulle enligt den kongl. propositionen alla lärjungar i de tre lägsta klasserna vara fria från terminsavgift. Men å andra sidan tänker jag mig, att man har kvar dessa avgifter och i stället använder dem för att här och der inrätta mindre läroverk, som förutsätta folkskolans genomgångna kurs, för att låta de folkskolebarn, som hafva lust och intresse, att ytterligare få fortsätta ett eller två år. Gjorde man så, är jag fullt öfvertygad, att den bildning, med hvilken en folkskoleyngling då skulle kunna utgå i lifvet, skulle blifva större än den, som han skulle fått, om han endast genomgått de tre lägsta klasserna i ett allmänt läroverk. Jag tror sålunda icke, att det är någon förlust om man väljer folkskolan framför dessa tre klasser.

Då man talar om att afskräcka de fattige genom dessa terminsavgifter, så förbiser man helt och hållet de 25 procent, som skulle befrias. Herr statsrådet yttrade icke någonting alls om detta. Men taga vi nu bort de rika eller dem, som anses hafva råd att betala, och dessutom helt och hållet befria 25 procent, så tror jag icke, att det skall återstå någon verkligt fattig, som behöfver bli afskräckt eller utestängd. Och dessa stormän, som vi ha att berömma oss af, ja, mine herrar, vare sig det funnits avgifter eller ej, hade de nog gått sin

bana fram. Ty den öfverlägsna förmågan skall alltid göra sig gällande, man må lagstifta på det ena sättet eller på det andra.

*Angående
införande af
termins-
avgifter.
(Forts.)*

Herr Jansson i Krakerud: Jag har ingenting emot kunskaps-skatt för de förmögna, men jag vill på inga villkor vara med om att lägga skatt på de mindre bemedlade. När man läser igenom utskottets förslag synes det vara mycket svårt att realisera, särskildt med afseende å de femton procenten, som skulle blifva befriade från skolafgiftens erläggande. Ty det kan ju hända, att vid en skola finnes ännu flere fattiga, än de här upptagna femton procenten, och att det öfverskjutande antalet af dessa äro ännu fattigare, än de, som vid ett annat läroverk hänföras till de femton procenten af fattiga vid detta läroverk. Jag kan då icke finna, huru man skall gå tillväga med dessa fattiga, som öfverstiga de femton procenten, eftersom det här är föreskrifvet att endast femton procent af hela lärjungeantalet vid läroverket finge befrias från skolafgiften. Dessutom torde det blifva svårt att bestämma, huru vida en del barn skulle befrias från denna afgift eller ej, ty de, som detta skola afgöra, kunna icke fullt säkert veta, huru fattiga barnens föräldrar verkligen äro. Jag tror därför, att, om man ville göra något i detta syfte, borde man bestämma, huru fattiga de personer skulle vara, som ville hafva sina barn kostnadsfritt i skolan. Dessutom förefaller det mig litet vidrigt att öfverlemna åt några få personer att bestämma i detta afseende. Jag tror, att för denna nämnd, af hvilken man i de flesta fall bör hoppas, att den kommer att behandla dessa frågor samvetsgrannt, skall det ändå alltid ställa sig mycket svårt att afväga, hvilka skola anses för fattiga eller ej. Dessutom kan man hafva anledning att misstänka, att sådana tider kunde komma, då nämnden uppträdde partiskt. Om en yngling t. ex. vore misshaglig för nämnden eller fått en eller annan åsigt i vissa frågor, som icke öfverensstämde med nämndens, så kunde en sådan yngling komma att gå miste om denna eftergift.

Jag må således se saken från hvilken synpunkt som helst, så vill jag icke rösta för utskottets förslag, utan sluter mig till dem, som yrkat afslag på utskottets framställning och bifall till reservanternas förslag.

Herr Folke Andersson: Herr talman! Då fråga är om en så stor reform som ordnandet af våra allmänna läroverk, torde det ursäktas mig, att jag yttrar några ord.

Af de många punkter, detta betänkande innehåller, är, enligt mitt förmenande, denna en af de viktigaste. Det kan hända, att, om den reform, som i denna punkt föreslagits, genomföres, så att man pålägger ynglingarne vid läroverken denna afgift, detta har större inverkan på läroverken än vi nu ana. Vi torde icke behöfva så stora läroverk. Genomföra vi nu denna reform, så få vi efter ett eller annat år se, hur förhållandena gestalta sig. Jag skulle icke hafva något emot att införa en sådan beskattning, om detta skedde efter hvar och ens förmåga, men att det är nästan omöjligt att få en sådan anordning genomförd, det inser jag, och jag tror dessutom, att

Angående
införande af
termins-
avgifter.
(Forts.)

det föreliggande förslaget icke är rättvist. Visserligen kunna några fattiga och mindre bemedlade blifva befriade från denna högre afgift, men det finnes andra, som, ehuru de icke kunna anses som mindre bemedlade, likväl få kämpa med stora svårigheter för att kunna försörja sig och sin familj. En sådan man har en son, som visat håg och anlag för studier, men som för dessa avgifter af 20 till 60 kronor nödgas öfvergifva dem. Som nu detta förslag icke synes hafva mycken framgång, så önskar jag, att om en ny redaktion af förslaget företages, dervid bör tagas i betraktande dem, som bo på landet, och huru dyrt det skulle blifva för dem att hafva barnen i staden, och om icke en inskränkning i avgifterna kunde för dem ske. De, som bo nära läroverksstaden, kunna låta sina barn gå till hemmet för att spisa, men en landtbo, som bor längre bort, måste hyra rum i staden åt ett eller par barn, och detta är förenadt med stora kostnader, ty barnen skola hafva mat och vård, och det vore naturligtvis billigare, om de finge bo hemma. Det kan icke förnekas, att ofta de barn, som komma från landet till läroverken, hafva visat goda anlag för studier, och det skulle blifva svårt för dem, om nu en så stor förhöjning i terminsavgifterna skulle hindra dem ifrån att få inhemta nyttiga kunskaper som kunde blifva dem till gagn för lifvet. Men vi skulle äfven derigenom beröfva staten den begåfning, en sådan yngling har. Jag skulle således önska, att, om förslaget nu icke går igenom, man kunde taga i betraktande då ett nytt förslag läggdes, att en rättvisare beskattning i detta hänseende åstadkomes, så att de som bo på landet och måste inackordera sina barn hade en lägre afgift än de som bo i läroverksstaden och hafva sina barn i egna hem. Det är måhända svårt att dervid göra en fullt riktig jämförelse, men hur som helst, så böra vi hafva en rättvis beskattning i detta hänseende, och det är möjligt, att herr Björcks förslag kan vara det lämpligaste.

Jag vill icke göra något yrkande, men jag har velat till protokollet uttala min åsigt i denna fråga.

Herr Persson i Stallerhult: Ehuru utskottet föreslagit, att medellösa ynglingar till högst femton procent och mindre bemedlade till högst tjugo procent af hela närvarande lärjungeantalet må kunna befrias från all terminsavgift, kan jag dock icke vara med om utskottets förslag, ty det finnes en annan klass, som står något öfver mindre bemedlade, nemligen hemmansegareklassen och de lägre tjänstemännen. Det finnes naturligtvis en och annan yngling af denna klass, som har håg och anlag för studier, och som kanske flera år arbetat för att kunna komma in vid läroverket. Fadren, som gerna vill låta honom få sin vilja fram, gör sig då underrättad om de kostnader, hans skolgång skulle medföra. Hafva vi då enligt föreliggande förslag bestämt denna höga terminsavgift, så kan det hända, att sonen måste bli hemma och icke får förvärfva sig den bildning, han önskade. Sådant kan hända, och jag kan därför icke vara med om förslaget i denna del, ty det skulle utestänga alltför många af de klasser jag nämnt, från läroverken.

Statsutskottet vid 1882 års riksdag yttrade i denna fråga: »Genom bestämmandet af en högre afgift vinnes dessutom den ur så väl allmän som enskild synpunkt beaktansvärda fördelen, att ej allt för många ynglingar lockas in på den mödosamma studiebanan eller frestas till att för länge fortsätta sin skolgång utan att därför hafva tillräckliga anlag eller i längden kunna bära de uppostringar, som dermed äro förenade, om de skola vinna verklig eller för staten afsevärd förkofran i bildning.»

Vore jag öfvertygad om, att genom detta förslag den fördel kunde vinnas, att endast de, som icke hafva fallenhet för studier utestängdes från läroverken, så skulle jag naturligtvis vara med om förslaget, men jag tror icke, att denna fördel derigenom vinnas. De rike skaffa visserligen in sina söner vid läroverken, äfven om de icke hafva fallenhet för studier, men de, som utestängas till följd af denna afgift, det är hemmansegaresönerna och de lägre tjenstemännens, ty de kunna icke bära den. Det blir de, som komma att minst befolka läroverken.

Jag yrkar afslag på utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Bromée*.

Herr vice talmannen L. O. Larsson yttrade: Jag har redan instämt med herr Sven Nilsson och skulle därför icke behöft tillägga något utöfver hvad han sagt. Men jag kan icke underlåta att uttrycka min förvåning öfver att höra, huru en stor del af de kammarrens ledamöter, som tala om att förfäkta de fattigares rätt, då det är fråga om att stadga en afgift, som skulle drabba de mera bemedlade, under det de fattige och mindre bemedlade skulle vara derifrån befriade, säga, att det går icke an, utan man skall afslå alltsammans.

Man talar om en kunskapsskatt. Ja, man kan nog begagna den benämningen; men nu för tiden är det så vanligt, att man i benämningen finner sjelfva slagordet för en sak, under det man icke kan bevisa saken. För öfrigt skulle man med samma skäl kunna säga, att då jag prenumererar på en tidning eller köper en bok, så är det en kunskapsskatt, som pålægges mig, därför att jag icke får boken eller tidningen till skänks. Men det kan man väl ändå ej kalla en kunskapsskatt.

Huru vackert än det är att tala om fri undervisning, så må man komma ihåg, att det icke är så litet staten kostar på lärjungarne vid de allmänna läroverken. Om man ser på de summor, som det nu är fråga om, och antalet lärjungar vid de allmänna läroverken, så finner man, att kostnaden går till närmare 300 kronor för hvarje lärjunge, och det är ganska vackert, då staten skall bekosta sådana afgifter.

Man bör äfven komma i håg, att det allra största flertalet af landets barn aldrig komma till elementarläroverken. De, som komma dit, hafva just en fördel framför alla de öfriga deri, att de blifva satta i tillfälle komma i åtnjutande af den undervisning, som der meddelas, under det att det stora flertalet får stanna i folkskolan.

Angående
inforande af
termins-
avgifter.
(Forts.)

Angående
införande af
termins-
avgifter.
(Forts.)

Om man då säger, att dessa, som erhålla denna förmån och hafva råd att betala, också böra göra det, derför att de få en sådan högre undervisning, och då staten betalar det allra mesta och det blott är en försvinnande liten del, de sjelfve skola skjuta till, så kan man väl icke påstå, att man gjort dem någon orätt. Jag har sjelf haft mina pojkar i elementarläroverk och betalat för dem, och jag skulle icke anse alls orätt, om jag finge betala mera. Så vida det ligger någon lycka i att få undervisning och jag *kan* betala för den, bör det också vara min skyldighet och pligt att göra det, ty de flesta barnen komma aldrig annat än i folkskolan och således aldrig i åtnjutande af denna statens fria undervisning i de allmänna läroverken.

Vi böra också komma i häg, att det finnes många familjer, der det endast är flickor. De ha inga gossar, och vilja flickorna ha undervisning utöfver den, som meddelas i folkskolan, så få de betala den, men få också bidra till de inkomster, staten behöfver för att kunna lemna denna fria undervisning i elementarläroverken för gossar.

Jag kan mycket väl förstå, att man kan tvista om, hvilket procenttal, som skulle vinna befrielse och lindring i afgifterna. Derom kunna meningarna vara delade, och det torde vara svårt att säga, hvilken siffra som är den rigtige. Men jag säger precis på samma sätt som herr Sven Nilsson, att om ett förslag, i öfverensstämmelse med det af herr Winkrans framställda, antagits af Första Kammaren, så skulle jag aldeles obetingadt rösta för det förslaget. Men jag säger också med honom att, om man skall tänka sig en sammanjemkning mellan båda kamrarne, så synes det mig, att man skulle mötas på den ståndpunkt, som herr Winkrans framhållit; och det är gifvet, att, om vi antaga herr Winkrans' förslag och en sammanjemkning kommer till stånd, så skall denna sammanjemkning gå utöfver hvad som föreslagits. Jag anser derför klokheten bjuda, att man förenar sig om utskottets förslag.

Det kan ligga mycken billighet i hvad herr Folke Andersson påpekade, men den frågan föreligger icke nu. Nog är det ett faktum, att de barn från landet, som skola uppehålla sig vid de allmänna läroverken, hafva en skatt sig pålagd, som många gånger öfverstiger den terminsavgift, som är i fråga. Och jag tror icke, som herr Jansson i Krakerud, att det kan ligga någon fara i att öfverlemna till en nämnd att pröfva, hvilka som skulle vinna befrielse eller lindring i afgiften. Han förutsatte, att ledamöterna i densamma skulle kunna blifva partiska eller handla oärligt; men, går man ut ifrån den åsigten, vet jag icke, hvart man skulle kunna komma. Man får väl antaga, att det blefve föreskrifter om, huru denna nämnd skulle tillsättas, och att de, som komme in i den, vore hederligt folk, som handlade efter bästa förstånd och öfvertygelse, så att den farhågan synes mig aldeles ogrundad. Jag ber således att för min del på det lifligaste få yrka bifall till utskottets förslag oförändradt.

Öfverläggningen var slutad. I öfverensstämmelse med de yrkanden, som derunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan oförändrad, dels på hvart och

ett af de utaf herrar Bergman, Winkrans och Kardell framställda ändringsförslag, och *dels* slutligen på afslag å utskottets hemställan; och fann herr talmannen svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för bifall till utskottets hemställan i oförändradt skick. Votering blef likväl begärd och försiggick, sedan till kontraposition antagits yrkandet på afslag, enligt en nu uppsatt och af kammaren godkänd omröstningsproposition, så lydande:

Den, som bifaller hvad särskilda utskottet hemställt i 4:de punkten af utlåtandet n:o 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, är utskottets nämnda hemställan af kammaren afslagen.

Omröstningen visade 117 ja och 76 nej; varande alltså utskottets hemställan af kammaren bifallen.

Härefter föredrogs

Punkten 6, som bifölls.

I fråga om *punkten 7* anförde

Herr Jonsson i Hof: Då man mycket väl kan föreställa sig, att dessa reformer beträffande de allmänna läroverken icke komma att genomföras vid denna riksdag, vore det en oegentlighet, om kammaren bifölle denna punkt, emedan den då skulle komma att sväfva i luften. Jag anser således lämpligast, att denna punkt återremitteras till utskottet för att få en formulering efter hvad förhållandena gifva vid handen. Jag skall därför taga mig friheten yrka återremiss.

Vidare yttrades ej. *Punkten* bifölls.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3 e. m.

In fidem
A. E. J. Johansson.